

Schoppenvrouw aangekaart:

de vrouwelijke dader van seksueel misbruik en haar slachtoffer(s)

Lucia Rademaker
Studentnummer 4357283
Bachelorscriptie december 2014

Hogeschool NCOI
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Scriptiebegeleider Jacqueline Nollet

Voorwoord

Sinds 30 jaar heb ik in Purmerend een eigen praktijk voor hypnotherapie, die ik in de loop der jaren na diverse vervolgoopleidingen heb uitgebreid met behandelingen op het gebied van psychotherapie, kindertherapie, seksuologie en relatietherapie, met als specialisatie traumabehandeling en dan met name i.v.m. seksueel misbruik. Informatie over mijn praktijk is te lezen op www.waterlandpraktijk.nl.

Hoewel zorgverzekeringen steeds minder vergoeden, stellen ze wel steeds méér eisen aan mensen uit mijn vakgebied. Eén van die eisen is dat je op de CONO¹ beroepenlijst moet voorkomen. Zowel hypnotherapeut, ECP-houder², NLP-practitioner³, integratief kindertherapeut, relatietherapeut en seksuoloog komen daar niet op voor. Maatschappelijk werker staat wèl op deze lijst. Daarom heb ik vorig jaar een EVC-traject⁴ gedaan resulterend in vrijstellingen voor alle vakken van MWD, inclusief de specialisatie Agressie, Geweld en (seksueel) misbruik. Om na 2016 mijn registraties blijvend te kunnen waarborgen dien ik een scriptie te maken, waarmee ik mijn HBO diploma MWD behaal. Het thema van mijn scriptie houdt verband met genoemde specialisatie.

De persoonlijke aanleiding tot het onderwerp van mijn scriptie vindt zijn oorsprong in een praktijkervaring van ongeveer 15 jaar terug. Mijn cliënt Arend verwoordde het destijds aldus: *Hoewel ik altijd erg mijn best deed om mijn kille moeder te behagen en te gehoorzamen, was er altijd wel een reden waarom zij meende mijn lijf hardvochtig te moeten afranselen. Zij was het ook die mij vastbond in mijn bedje, omdat ik het niet kon laten met mijn hoofd te bonken. Daar werd ze héél geïrriteerd van. Maar samen met haar in het warme badwater kon mijn huid haar strelingen verwachten. Lieve woordjes, zachte kusjes, zachte handen, zachte zeep over mijn hele lichaam. Wanneer zij mij over haar borsten en onderlichaam liet glijden noemde zij mij 'haar lieve badspons-mannetje'. Ze kuste mij ook veelvuldig op mijn piemel en zoog eraan. Als het klaar was droogde ze me af en kreeg ik een koetjesreepje. Ik voelde mij daarna dan heel warm.*

Zó herinnerde mijn cliënt Arend zich het contact met zijn moeder. Bij bespreking van mogelijke gevolgen hiervan op het gebied van seksualiteit en relatievorming, bleek dat zijn echtgenote hem tijdens de seks regelmatig tegen zijn wil aan zijn penis door de kamer trok. Ze bagatelliseerde zijn pijn. Arend lachte daarbij wat verontschuldigend.

Zowel de ervaring met zijn moeder als met zijn vrouw herkende hij niet als seksueel misbruik. Hij bagatelliseerde het.

Door vroegere hulpverleners was hem nooit naar zijn emoties daarover gevraagd. Ook niet naar de mogelijke gevolgen ervan voor zijn seksuele beleving en relatievorming. Later in de behandeling was een ontmoeting met zijn moeder mogelijk. Zij ontkende aanvankelijk, en vervolgens bagatelliseerde ze óók, en praatte het uiteindelijk zelfs goed.

Zijn verhaal en de achtergronden fascineerden mij. Ik vroeg me toen al af of er factoren zijn die maken dat zowel *daders*, *slachtoffers* als *behandelaars* het seksueel misbruik door vrouwen bagatelliseren. Natuurlijk heb ik deze vraag ook op mezelf losgelaten zodat ik op dit vlak alert ben gebleven.

De keuze van het onderwerp van mijn scriptie heb ik aan enkele collega's, mensen uit het onderwijs, uit de bekkenbodempfysotherapie, Mensendieck en aan mensen in mijn privékring voorgelegd. Men gaf aan zich nooit eerder in dit onderwerp verdiept te hebben. Er leek zelfs een beetje een taboe op het onderwerp te rusten gezien de wijze waarop men er soms wat lacherig grapjes over maakte, of

¹ CONO=Coördinerend Orgaan Nascholing en Opleiding in de GGZ. CONO heeft tot doel het bevorderen van kwaliteit, afstemming en innovatie van beroepen en opleidingen in de brede GGZ

² ECP=European Certificate of Psychotherapy.

³ NLP=Neurolinguïstisch programmeren, een communicatiemodel.

⁴ EVC= eerder/(elders) verworven competenties, opgedaan tijdens eerdere werkervaring of gevolgde opleidingen. EVC's worden via assessments bepaald en kunnen leiden tot verkorte (versnelde) opleidingstrajecten.

verontwaardiging uitte, of mij wat verwijtend toesprak dat ik het altijd wel over 'rare dingen' heb. Alsof er iets aan mij mankeert dat ik hierover wil nadenken. Zelf vind ik onderzoek aan een dergelijk onbekend gebied juist een uitdaging waarmee ik hoop de hulpverlening te kunnen verbeteren.

Daarbij heb ik ook begeleiding, hulp en steun gekregen. Daar bedank ik in de eerste plaats mijn echtgenoot Jos Hovens voor, die zo vaak heeft moeten verdragen dat ik langdurig achter de computer 'verdween' of *De Scriptie* weer eens tot onderwerp van gesprek maakte.

Ik dank hem tevens als collegiale en inspirerende informatiebron, ik kon altijd een beroep doen op zijn professionele kennis en ervaring. Ik dank hem tevens voor zijn scherpe inzichten en kritische opmerkingen op inhoud en proces.

Ook wil ik mijn bevriende collega Hans Musman bedanken, voor zijn geïnteresseerde betrokkenheid, redigerende ondersteuning en zoals altijd positieve aanmoediging.

De respondenten uit mijn beroepsgroep bedank ik voor de collegiale medewerking aan de enquête. Vanuit het NCOI heb ik begeleiding gehad van de scriptiebegeleider. NCOI was zo vriendelijk begrip te tonen dat het niet altijd hoeft te klikken tussen personen en hun visies op het begeleidingsproces. Zonder enig probleem heeft NCOI mij het laatste gedeelte van het traject voorzien van een nieuwe scriptiebegeleider, Jacqueline Nollet, die mij door het laatste stukje loodste met praktische tips en motiverende opmerkingen, waarvoor ik haar bij deze hartelijk bedank.

Inhoudsopgave	
Voorwoord	2
Inhoudsopgave	4
Samenvatting	6
Hoofdstuk 1 – Inleiding en probleemstelling	8
1.1. Inleiding	8
1.2. Aanleiding	8
1.3. Doelstelling en vraagstelling	8
1.4. Onderzoeksopzet	8
1.5. Grenzen van het onderzoek (scope).	9
1.5.1. Onderzoek naar seksueel misbruik <i>door vrouwen</i> .	9
1.5.2. Onderzoek binnen de beroepsgroep van de NAP	9
1.6. Leeswijzer	10
Hoofdstuk 2 - Literatuuronderzoek	11
2.1. Inleiding	11
2.2. De vrouwelijke dader van seksueel misbruik.	11
2.2.1. Hoe vaak komt het voor dat vrouwen seksueel misbruik plegen: de cijfers.	11
2.2.2. Onderschatting van seksueel misbruik door vrouwen.	13
2.2.3. Indeling in typologieën.	13
2.2.4. Beschouwing dadertypologie.	15
2.3. Het slachtoffer van seksueel misbruik door een vrouwelijke dader.	17
2.3.1. Wie is het slachtoffer en wat maakt die mee?	17
2.3.2. Onwetendheid – Onbekendheid – Ongeloof– Ontkenning	17
2.3.3. Een mannelijke dader vaak slachtoffer van een vrouwelijke dader in het verleden	17
2.3.4. De schadelijke gevolgen van seksueel misbruik <i>door vrouwelijke daders</i> vergeleken met mannelijke daders	18
2.3.5. Langetermijngevolgen voor het slachtoffer	19
Hoofdstuk 3 – Waarom is dit probleem nog niet opgelost?	22
3.1. Inleiding.	22
3.2. Onderrapportage door Ontkenning.	22
3.3. Het imago en sociale perceptie: vooroordelen geven een vertekend beeld.	22
3.4. Dubbele moraal.	23
3.5. De gevolgen van taboe	24
Hoofdstuk 4 – Veldonderzoek	25
4.1. Context	25
4.2. Procedure en Respondenten	25
4.3. Meetinstrumenten	25
4.5. Betrouwbaarheid en validiteit	26

Hoofdstuk 5 – Resultaten en Analyse	28
5.1. Algemeen	28
5.2. Beeldvorming vrouwelijke daders	28
5.3. Beeldvorming slachtoffers van vrouwelijke daders	28
5.4. Praktijkervaring	29
5.5. Behandel- en verwijsmogelijkheden	31
5.5.1. Behandel- en verwijsmogelijkheden m.b.t. een vrouwelijke dader van seksueel misbruik	31
5.5.2. Behandel- en verwijsmogelijkheden m.b.t. een slachtoffer van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik	32
5.6. Opmerkingen van de respondenten	32
5.6.1. Verwachtingen	32
5.6.2. Weinig aandacht	33
5.7. Samenvatting Veldonderzoek	33
Hoofdstuk 6 – Conclusies en aanbevelingen	34
6.1. Inleiding	34
6.2. Conclusies	34
6.3. Aanbevelingen	
Hoofdstuk 7 – Reflectie	36
Literatuurlijst	37
8.1. Boeken	37
8.2. Tijdschriften	37
8.3. Websites	38
8.4. Verslagen van commissies	38
Bijlagen	39
Bijlage 1 – Terminologie rond seksueel misbruik	40
Bijlage 2 – Mailbericht aan mogelijke respondenten	41
Bijlage 3 – Vragenlijst on-line enquête	42
Bijlage 4 – Toelichting op de volgorde en structuur vragenlijst	49

In deze scriptie wordt *seksueel misbruik door vrouwen* aangekaart.

De doelstelling hierbij was aan de hand van de onderzoeksresultaten vast te kunnen stellen wat de feiten zijn rondom het signaleren van seksueel misbruik waarbij een vrouwelijke dader in het spel is en waarvan het resultaat in december 2014 gebruikt zal worden als een rapportage aan ECP-therapeuten, om daarmee een collegiale professionaliseringsbijdrage te leveren.

De vraagstelling die hierbij is geformuleerd luidt: Welke factoren beïnvloeden de signalering van vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers?

Om daar antwoord op te vinden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

1. Hoe vaak komt het voor dat vrouwen seksueel misbruik plegen?
2. Wat kenmerkt vrouwelijke daders van seksueel misbruik?
3. Wat kenmerkt de situatie van slachtoffers van seksueel misbruik door vrouwen?
4. Welke factoren beïnvloeden het imago van de vrouwelijke dader van seksueel misbruik en haar slachtoffers?
5. Welke kennis en praktijkervaring heeft de beroepsgroep met vrouwelijke daders van seksueel misbruik?
6. Welke kennis en praktijkervaring heeft de beroepsgroep met de slachtoffers van vrouwelijke daders van seksueel misbruik?

Om hier een antwoord op te vinden zijn zowel de vrouwelijke dader als haar slachtoffer door middel van literatuuronderzoek in kaart gebracht. Vrouwen plegen weliswaar minder vaak zedendelicten dan mannen, maar als ze het doen worden ze niet gemakkelijk herkend. Zelfs professionals zijn zich veelal niet bewust van het feit dat van mannelijke slachtoffers boven de 16 jaar de pleger vaker een vrouw (79%) dan een man (21%) is en dat misbruik door een vrouw in de meeste gevallen ernstiger gevolgen heeft dan misbruik door een man.

In tegenstelling tot mannelijke daders is de groep vrouwelijke daders minder heterogeen; vrouwen plegen vanuit zeer verschillende motieven en verschillende problematieken zedendelicten, en vrouwen maken eerder gebruik van de minder herkenbare strategieën met betrekking tot macht. Het imago van de liefdevolle en verzorgende vrouw leidt tot ontkenning van de potentie van een vrouw tot seksueel misbruik.

Onderzocht is hoe het mogelijk is dat ondanks concrete onderzoeksresultaten deze feiten worden gebagatelliseerd. Wanneer het imago van de vrouw slechts beïnvloed zou zijn door fenomenen als 'vooroordelen', 'stereotypering' of 'dubbele moraal', dan zou het wél gesignaleerd worden, maar op een verzachtende manier geduid.

Er leek eerder sprake van een taboe, waarbij iets niet-opgemerkt wordt of juist ontkend, en gepaard gaat met een emotionele reflex. Het vermoeden van taboe vond bevestiging bij het veldonderzoek, waaruit bleek dat ook ervaren hulpverleners zich vaak niet bewust zijn van de interferentie van beeldvorming en feitelijke waarneming. Tevens komt uit het literatuuronderzoek naar voren dat in sommige artikelen de auteurs de data - wellicht onbewust - ontkennen.

Bewust bekend zijn met het fenomeen dat vrouwen seksueel misbruik plegen blijkt vanwege het taboe dan ook niet automatisch te leiden tot signalering, of het dusdanig op te kunnen merken dat er adequate aanpak of hulpverlening op kan volgen. Integendeel, in het literatuuronderzoek vindt men herhaaldelijk aanwijzingen dat de in de maatschappij veelvoorkomende ontkenning terug is te vinden bij professionals en hun reacties.

Het taboe betreffende vrouwelijke daders van seksueel misbruik treft ook de slachtoffers daarvan. Zowel maatschappelijk als in de hulpverlening blijken de slachtoffers te stuiten op onwetendheid, onbekendheid, ongeloof, ridiculisering en ontkenning.

Het slachtoffer van misbruik door een vrouw is onderdeel van de maatschappij, en kent daardoor ook binnen zichzelf het taboe van onze cultuur dat ons het zwijgen oplegt. Als man het seksuele slachtoffer van een vrouw (het zwakkere geslacht) te zijn brengt ontkenning, schaamte, vernedering en aantasting van de mannelijkheid met zich mee.

En wie gelooft je als kind, dat niet je vader maar je moeder je seksueel misbruikt?

Ontkenning van de ervaringen van het slachtoffer (door anderen of zichzelf) leidt in de meeste gevallen tot secundaire traumatisering, ook bij onthulling op een latere leeftijd.

Naast het aankaarten van Schoppenvrouw worden in deze scriptie dan ook de hartverscheurende gevolgen voor het slachtoffer onder de aandacht gebracht.

Hoofdstuk 1 – Inleiding en probleemstelling.

1.1. Inleiding.

Elke hulpverlener is er door het ministerie van VWS op gewezen alert te zijn op seksueel misbruik en mishandeling, en dat er volgens een geprotocolleerde Meldcode⁵ gehandeld dient te worden.

Hierin zit de vooronderstelling dat hulpverleners het kunnen zien, maar zien ze wel altijd of er sprake is van seksueel misbruik, wanneer dit door een vrouw wordt gepleegd? In het verlengde van deze vraag kan men zich afvragen of de slachtoffers (mannen, vrouwen, jongens, meisjes) van vrouwelijke daders wel voldoende worden opgemerkt.

In deze scriptie staat het al dan niet signaleren daarvan centraal. Specifiek wordt onderzocht wordt wat factoren zijn die de alertheid bij het waarnemen ervan kunnen vergroten of beperken.

Wat onder seksueel misbruik wordt verstaan en welke terminologie in deze scriptie wordt gehanteerd wordt in bijlage 1 toegelicht.

1.2 Aanleiding.

De aanleiding tot dit onderzoek is te vinden in de dagelijkse praktijk van mijn werkgebied.

Zowel in mijn therapiepraktijk als in het klaslokaal waar ik tot voor kort de lessen over het onderwerp seksueel misbruik verzorgde voor kindertherapeuten i.o., ontmoet ik met enige regelmaat mensen die de mogelijkheid van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik niet verwachten, niet herkennen, of boos, met afschuw of ontkenkend reageren als ik het onderwerp *vrouwelijk daders* aansnijdt of vaststel. Zo kwam eens een studente geschokt bij mij langs om te vragen wat ze moest doen, nu ze zich na de lessen bewust was geworden dat zij vroeger samen met haar nichtjes hun jongere neefje niet alleen gepest, maar hem ook vaak seksueel allerlei nare dingen hadden aangedaan.

Verder valt het in de therapiepraktijk op dat dat in eerdere hulpverlening cliënten niet serieus zijn genomen, wanneer zij melding maken van een vrouwelijke dader, nu of in het verleden.

Een volwassen mannelijk slachtoffer herkende zijn eigen misbruiksituatie pas toen ik in zijn verhaal de rollen omkeerde. In de tegenovergestelde setting (van vrouw die op eenzelfde wijze door een man behandeld werd) labelde hij de situatie wél als seksueel misbruik.

Wanneer de mogelijkheid wordt ontkend (door jezelf of door anderen) dat je misbruikt bent door een vrouw, dan heb je er als cliënt nog een probleem bij. Adequate hulpverlening aan zowel slachtoffers als daders kan pas plaatsvinden nadat de problematiek is herkend en erkend. Van belang is dus te onderzoeken hoe het toch komt dat mensen – of het nu hulpverleners, daders of slachtoffers zijn – moeite hebben bij het signaleren van deze vorm van seksueel misbruik.

1.3 Doelstelling en vraagstelling

De doelstelling luidt: Aan de hand van de onderzoeksresultaten (literatuur en praktijkonderzoek) vaststellen wat de feiten zijn rondom het signaleren van seksueel misbruik waarbij een vrouwelijke dader in het spel is, en waarvan het resultaat in december 2014 gebruikt zal worden als een rapportage aan ECP-therapeuten, om daarmee een collegiale professionaliseringsbijdrage te leveren.

De vraagstelling luidt: Welke factoren beïnvloeden de signalering van vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers?

Om antwoord te vinden op de hoofdvraag is een aantal *deelvragen* opgesteld:

1. Hoe vaak komt het voor dat vrouwen seksueel misbruik plegen?
2. Wat kenmerkt vrouwelijke daders van seksueel misbruik?
3. Wat kenmerkt de situatie van slachtoffers van seksueel misbruik door vrouwen?
4. Welke factoren beïnvloeden het imago van de vrouwelijke dader van seksueel misbruik en haar slachtoffers?

⁵ Op 1 juli 2013 is de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in werking getreden. Deze Wet meldcode is opgesteld door de ministeries Ministerie van VWS, Jeugd en Gezin, OCW en Justitie. De wet stelt het gebruik van een meldcode verplicht voor professionals bij (mogelijke) signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. De meldcode bestaat uit een stappenplan, waarin staat wat u als professional moet doen bij vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling. Het doel van de wet is niet het melden maar hulp op gang krijgen.

5. Welke kennis en praktijkervaring heeft de beroepsgroep met vrouwelijke daders van seksueel misbruik?
6. Welke kennis en praktijkervaring heeft de beroepsgroep met de slachtoffers van vrouwelijke daders van seksueel misbruik?

1.4 Onderzoeksopzet.

Om antwoord te geven op hoofd- en deelvragen is uitgebreid theoretisch onderzoek verricht. Eveneens zijn een aantal aspecten in kaart gebracht die het oplossen van het probleem bemoeilijken. Tot slot zijn enquêtes afgenomen onder collegae van de beroepsgroep van ECP-therapeuten die aangesloten zijn bij de Nederlandse Associatie voor Psychotherapie. De resultaten en conclusie van dit onderzoek vindt u in hoofdstuk 5 en 6.

1.5 Grenzen van het onderzoek (scope).

Dit onderzoek naar seksueel misbruik wordt afgebakend door de volgende aspecten:

- Er wordt uitsluitend onderzoek gedaan naar seksueel misbruik *door vrouwen*.
- Het veldonderzoek wordt uitsluitend gedaan binnen de eigen beroepsgroep.

1.5.1 Onderzoek naar seksueel misbruik *door vrouwen*.

Volgens de website www.seksueelmisdrijf.nl (2014)⁶, waren omvang, verschijningsvormen en consequenties van seksueel misbruik lang niet onderkend. Tot aan het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw was seksueel misbruik grotendeels onzichtbaar, het zou gaan om incidenten. Aan het vóórkomen van seksueel geweld binnen persoonlijke relaties, zoals het huwelijk werd al helemaal voorbij gegaan.

‘De onzichtbaarheid van seksueel geweld werd in stand gehouden door mythen en vooroordelen. Een van de belangrijkste was de veronderstelling dat seksueel geweld nauwelijks zou voorkomen. Degene die het zou overkomen zouden dit uitgelokt hebben door verleidelijke kleding te dragen of door zich uitdagend te gedragen. Tevens zou seksueel geweld door onbekenden gepleegd worden.

De meeste plegers zouden behoren tot de "lagere sociale milieus". Verder zouden daders ernstig gestoorde psychopaten zijn. Het seksuele geweld in gezinnen zou alleen daar voorkomen waar het "asociale of ontwrichte gezinnen" betrof. In godsdienstige families zou incest niet of nauwelijks voorkomen’.

Gelukkig wordt seksueel misbruik tegenwoordig over het algemeen wel erkend. Er wordt met name onderzoek gedaan naar seksueel misbruik van kinderen. Commissie Samsom richtte zich op het gebied van de jeugdzorg, Commissie Deetman op de geestelijk leiders van de Rooms-katholieke kerk. De mythen en vooroordelen (*zo iets doet een (geestelijk) verzorger of leider niet*) zijn op dit vlak dan ook ontmaskerd.

In deze scriptie wordt onderzocht of genoemde ‘mythen en vooroordelen’ een rol spelen wanneer de dader een *vrouw* is.

1.5.2. Onderzoek binnen de beroepsgroep van de NAP.

Als ECP⁷-houder ben ik aangesloten bij de Nederlandse Associatie voor Psychotherapie (NAP). Dit is een koepel binnen het GGZ-veld en registreert therapeuten op basis van een Europees geldend psychotherapie opleidings- en kwaliteitsprofiel. De NAP heeft een dynamische en brede maatschappelijke vertegenwoordiging van het veld van de psychotherapie. Elke modaliteit van psychotherapie wordt vertegenwoordigd door de verschillende nationale beroepsverenigingen, en kent een klacht- en tuchtrecht dat parallel loopt dat van de BIG⁸.

Onderzoeken naar ervaringen van hulpverleners richten zich meestal op het reguliere werkveld en op instellingen. Mijn beroepsgroep (die wel hoog opgeleid is, maar vaak niet BIG-geregistreerd) werkt in het complementaire veld. Cliënten die dader of slachtoffer zijn van seksueel misbruik komen ook in

⁶ www.seksueelmisdrijf.nl is een website van Marcel Verhoef, die 36 jaar bij de politie werkzaam is, o.a. als zedenrechercheur. Sinds 2012 is hij docent zedenopleiding aan de politieacademie te Apeldoorn.

⁷ ECP = European Certificate of Psychotherapy

⁸ Het BIG-register (*Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg*) is een Nederlandse databank waarin een aantal officieel erkende gezondheidswerkers is geregistreerd

deze praktijken voor. Ik hecht er belang aan een bijdrage te kunnen leveren aan professionalisering van mijn beroepsgroep, maar mogelijk is dit onderzoek ook voor andere beroepsgroepen bruikbaar.

1.6 Leeswijzer

Na dit eerste, inleidende hoofdstuk, wordt in hoofdstuk twee het literatuuronderzoek gepresenteerd. Hierin wordt weergegeven hoe vaak het voorkomt dat vrouwen seksueel misbruik plegen, en welke (elkaar soms tegensprekende) inzichten in de literatuur over dit onderwerp naar voren komen. Vervolgens worden verschillende dadertypologieën in beeld gebracht, evenals een beschouwing over de (on-)volledigheid van de beschreven kenmerken.

Tot slot wordt geïllustreerd hoe het slachtoffer veel ontkenning ten deel valt, wat de gradaties van de ernst van het misbruik zijn, om te eindigen met een portret van gevolgen van dergelijke misbruikervaringen voor de slachtoffers.

Hoofdstuk drie is gewijd aan een aantal factoren welke het probleem (mede) in stand houden. Deze factoren zijn: onderrapportage door ontkenning, imago en de sociale perceptie, en vooroordelen en dubbele moraal. De conclusie daarbij is dat dit kenmerken van taboe betreffen.

In het vierde hoofdstuk staat het veldonderzoek centraal. Er wordt onderzocht hoe het met de beeldvorming, kennis en ervaringen gesteld is van de respondenten uit de beroepsgroep ECP-therapeuten, die aangesloten is bij de Nederlandse Beroepsvereniging voor Psychotherapie.

Hoofdstuk vijf bevat de resultaten en de analyse van de afgenomen enquête. In hoofdstuk zes volgen daar de conclusies en aanbevelingen uit, waarna in hoofdstuk zeven de reflectie volgt.

Hoofdstuk 2. Literatuuronderzoek en theoretisch kader

2.1. Inleiding.

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe vaak het voorkomt dat vrouwen seksueel misbruik plegen, en wat vrouwelijke daders van seksueel misbruik kenmerkt. Ook de gevolgen voor hun slachtoffers worden in beeld gebracht. Aangezien blijkt dat onderrapportage een grote rol speelt, worden factoren in beeld gebracht die een rol spelen bij de signalering.

Hierbij is gebruik gemaakt van wetenschappelijke artikelen, boeken, berichtgeving in de media, websites en mijn persoonlijke praktijkervaring.

2.2. De vrouwelijke dader van seksueel misbruik.

2.2.1. Hoe vaak komt het voor dat vrouwen seksueel misbruik plegen: de cijfers.

Cijfers zijn altijd afhankelijk van de gehanteerde definities. In de verschillende artikelen wordt regelmatig gesproken van een *dark number*, waarmee aangegeven wordt dat onderzoekers vermoeden dat het aantal vrouwen dat seksueel misbruik pleegt nog hoger ligt.

S. de Haas (2011), onderzoeker van Rutgers WPF, geeft aan dat in verschillende onderzoeken steeds andere methoden worden toegepast, bijvoorbeeld op het gebied van werving respondenten, wijze waarop steekproeven werden uitgevoerd, inrichting vragenlijstonderzoek, definiëring van (fysiek en niet-fysieke) seksuele grensoverschrijding, onderscheid in levensfase.

Uit onderzoek van Denov (2003) blijkt dat wanneer de prevalentie onderzocht wordt door middel van *self-report* de percentages van vrouwen die kinderen misbruiken een stuk hoger liggen (47.9%) dan de percentages die verzameld zijn door *case report*⁹ (7,6%). Holla (2005) verklaart dit vanuit de inschatting dat veel slachtoffers het misbruik niet durven aan te geven, en dat *self report* onderzoeken ook de niet-gemelde misdaden omvatten.

Soms ook laat het ware cijfer zich onvermeld: Hoewel uit een van de *Factsheets* op de website van Movisie naar voren kwam dat de dader bij 98% van de vrouwelijke- en bij 58% van de mannelijke slachtoffers een man/jongen (of groep) was, wordt niet expliciet vermeld wat het percentage vrouwelijke daders is.

Bij navraag bij Movisie stelt Van Oosten (2014)¹⁰ dat wanneer 58% van de plegers man is, daaruit niet geconcludeerd kan worden dat de rest van de plegers van het vrouwelijke geslacht zou zijn. De cijfers geven volgens hem slechts aan dat van een flink aantal van de respondenten het geslacht van de pleger onbekend is. Hoe dat komt zegt hij niet te kunnen verklaren.

Uit het meest recente onderzoek naar de prevalentie, van De Haas (2011), blijkt dat bij mannen bij wie de laatste ervaring voor het 16^e jaar plaatsvond, de pleger vaker een man dan een vrouw was. In 59% van de gevallen was de pleger een man (of meerdere mannen) en in 38% van de gevallen was de pleger een vrouw.

Mannen bij wie de laatste ervaring na de 16^e verjaardag plaatsvond, zien we een omgekeerd beeld: in 79% van de gevallen was de pleger een vrouw (of meerdere vrouwen) en in 21% van de gevallen was de pleger een man.

⁹ *Case report* gegevens laten alleen diegenen zien die in contact zijn gekomen met justitie of sociale dienstverlening.

Self report onderzoeken zijn in staat om ook niet-gemelde misdaden te omvatten.

¹⁰ Nico van Oosten, senior adviseur huiselijk en seksueel geweld van Movisie, mailwisseling van mei 2014.

Plegers van fysieke seksuele grensoverschrijding bij de laatste gebeurtenis (%) De Haas, 2011.

Geslacht pleger(s)	laatste keer na het 16e jaar		laatste keer voor het 16e jaar	
	man	vrouw	man	vrouw
	n=68*	n=245*	n=439*	n=1392*
man of jongen	19,7	95,2	51,3	92,8
twee mannen of jongens	1,2	1,0	2,1	2,5
meerdere mannen of jongens	0,2	2,0	5,6	3,7
vrouw of meisje	69,6	0,5	29,8	0,6
twee vrouwen of meisjes	6,2	0,1	3,5	0,0
meerdere vrouwen of meisjes	2,7	0,0	4,3	0,0
een man/jongen én een vrouw/ meisje	0,5	1,2	1,5	0,4
meerdere mannen/jongens én vrouwen/ meisjes	0,0	0,0	1,9	0,0
Type pleger (meerdere antwoorden mogelijk)				
partner/vaste vriend(in) of ex-partner/ex-vriend(in)	18,5	29,9	7,6	16,3
een vriend(in) (geen liefdesrelatie)	28,0	13,6	16,0	8,8
vader	0,0	0,5	2,6	7,7
broer	0,2	0,4	2,9	5,0
een ander familielid	1,9	2,9	11,0	16,5
iemand uit uw buurt	8,7	6,2	20,6	19,1
iemand die u kende van het uitgaansleven	14,8	14,8	10,6	9,1
een leerkracht	0,7	0,6	5,3	1,5
een medeleerling	3,0	1,5	2,3	2,8
trainer of coach van een sportclub, leider/leidster van een vereniging	1,3	0,4	1,2	0,5
iemand anders van een sportclub of vereniging	2,3	1,3	3,4	0,7
een leidinggevende op het werk	0,4	2,6	0,0	0,9
een andere collega	6,5	5,4	1,5	1,5
een geestelijke (van bijvoorbeeld de kerk, moskee of synagoge)	0,2	0,3	2,7	0,5
een hulpverlener	0,6	0,5	0,0	0,5
iemand die u niet kende	17,4	18,9	15,4	16,4
iemand anders	2,6	5,8	13,7	10,5

* mensen die minstens één keer een vorm van fysieke seksuele grensoverschrijding hebben meegemaakt

Op de website www.seksindepraktijk.nl van RutgersWPF¹¹ vindt men een handige samenvatting van de cijfers over plegers en slachtoffers uit het onderzoek van De Haas.

- Bij vrouwen is de pleger bijna altijd (in ongeveer 99% van de gevallen) een man of meerdere mannen.
- Bij mannelijke slachtoffers onder 16 jaar is de pleger vaker een man (59%) dan een vrouw (38%).
- Bij mannelijke slachtoffers boven de 16 jaar is de pleger vaker een vrouw (79%) dan een man (21%).

¹¹ www.seksindepraktijk.nl van RutgersWPF is een website ten behoeve van zorgprofessionals en faciliteert het bespreekbaar maken van seksuele gezondheid.

2.2.2 Onderschatting van de ernst van seksueel misbruik door vrouwen.

Seksueel misbruik wordt over het algemeen niet met vrouwelijke maar met mannelijke daders geassocieerd. In het midden van de jaren tachtig heeft de vrouwenbeweging het thema van seksueel geweld tegen meisjes ter discussie gesteld en daarmee een maatschappelijk taboe proberen te doorbreken. In het midden van de jaren negentig kwamen vrouwen niet slechts als slachtoffers, maar ook als daders in beeld. Toch is dit facet van het misbruikthema lastig in onze denkstructuren op te nemen. Tot het traditionele beeld van de vrouw behoort dat zij minder naar vormen van geweld grijpt om haar belangen en behoeften af te dwingen.

Bij het misbruik staat echter niet de toepassing van openlijk geweld op de voorgrond, maar veeleer het feit dat de vertrouwensrelatie wordt uitgebuit.

De man in de rol van de dader die met lichamelijk geweld neemt wat zijn behoeften bevredigt, beantwoordt aan het gangbare rolpatroon. Daarentegen valt de man als slachtoffer van seksueel misbruik buiten het schema, geheel in tegenstelling tot de vrouw, wier rol als slachtoffer goed past in het cliché van het vrouw-zijn. Vrouwen maken meer gebruik van een bijna alledaagse vorm van geweld (inspinnen, het in verwarring brengen, het beroep op liefde, op medelijden enz.). Dat is niet minder traumatiserend, eerder meer (Wais & Gallé, 1997).

Mathews (1991) beweert dat het seksueel misbruik minder heftig zou zijn dan bij mannelijke plegers. Andere auteurs (Saridjian, 1996, Finkelhor, 1988) vinden juist dat vrouwen in dat opzicht niet onderdoen voor mannen.

Saridjian (1996) onderzocht vijftig vrouwelijke plegers van seksueel misbruik. Haar onderzoek spreekt de veronderstelling juist tegen dat seksueel misbruik door vrouwen eenmalig, onder dwang, en in het verlengde van verzorgende handelingen ligt. Bij vrouwelijke daders was vooral sprake van langdurig seksueel misbruik op eigen initiatief. Verder waren zij zelf als kind slachtoffer geweest van seksueel misbruik, mishandeling en/of verwaarlozing. De handelingen die ze destijds hadden ondergaan werden door vrouwen vaak gekopieerd in het dadergedrag.

Van der Linden en Steketee (1999) brengen het thema “macht” binnen dit onderwerp ter sprake. Zij beschrijven dat de Vrouwenbeweging vanuit de context van mannelijke macht en agressie versus meisjes en vrouwen als slachtoffer het seksueel misbruiken van kinderen op de agenda heeft gebracht. Jongens en mannen als slachtoffer van seksueel geweld kwamen later in beeld. Ook ontstond er meer inzicht in intergenerationeel misbruik. Seksueel misbruik van kinderen door vrouwen doorkruist de opvatting dat alleen mannen agressieve seksualiteit kennen en dat vrouwen geen macht hebben.

Het beeld dat de maatschappij heeft van vrouwen als seksueel passief en onschuldig heeft invloed op het rapporteren door de slachtoffers en op de reactie van politie en psychologen. Het ontkennen van de potentie van een vrouw tot seksueel misbruik speelt een rol in het onderschatten en onder-rapporteren van het plegen van zedenmisdrijven door vrouwen. Het zien van vrouwen als niet in staat om zedendelicten te plegen beïnvloedt of zedendelicten door vrouwen als zodanig geïdentificeerd en behandeld worden als seksueel misbruik (Holla, 2005).

2.2.3. Indeling in typologieën.

Er worden verschillende subtypen onderscheiden binnen de groep vrouwelijke zedendaders.

Naar de typologie van Mathews e.a. (1991) wordt in de literatuur het meest verwezen, omdat deze veel inzicht geeft in de aard van de delicten en de motivatie van de (3 typen) daders. (in volgorde van omvang van de groepen)

- **Teacher-lover type:** een vrouw die een adolescent misbruikt, maar het misbruik ontkent, en zelf van mening is dat de relatie educatief en liefdevol van karakter is. Zij heeft geen inzicht in het criminele aspect van haar gedrag.
- **Intergenerationally predisposed type:** een vrouw met een zeer belaste voorgeschiedenis van fysiek en/of seksueel misbruik, die zelfstandig haar eigen of een haar bekend kind misbruikt.

De voorkeur voor het geslacht van het slachtoffer varieert en hangt af van de beschikbaarheid.

- **Male-coerced type:** een afhankelijke passieve vrouw, zelf seksueel misbruikt, die (gedwongen) participeert in het misbruik van een kind of kinderen, geïnitieerd door haar man of vriend. Het motief ligt in de vrees om verlaten te worden.

Vandiver en Kercher (2004) presenteerden een uitgebreidere typologie waarin zes typen worden onderscheiden (wederom in volgorde van omvang van de groepen)

- **Heterosexual nurturer:** een vrouw die een mannelijke (jonge) adolescent misbruikt, maar het misbruik ontkent, deze categorie lijkt sterk op het 'teacher-lover' type van Mathews e.a., Vandiver en Kercher voegen hier aan toe dat de vrouw een autoriteitspositie ten aanzien van het slachtoffer heeft.
- **Noncriminal homosexual offender:** een vrouw die jonge vrouwelijke slachtoffers misbruikt en die het minst vaak een voorgeschiedenis heeft van delinquentie of recidive. Mogelijk betreft het hier vrouwen die samen met hun man hun dochter 'mee-misbruiken'.
- **Female sexual predator:** een vrouw van bijna 30 die meestal een mannelijk slachtoffer misbruikt met een gemiddelde leeftijd van 11 jaar. Ook hier kan het om moeders gaan. Zij worden vaker gearresteerd dan de vorige groep.
- **Young adult child exploiter:** een jonge vrouw die jonge kinderen (jongens en meisjes) misbruikt, en het minst vaak met justitie in aanraking komt.
- **Homosexual criminal:** een oudere vrouw met een grote kans op recidive naar enig delict, die jonge kinderen en adolescente vrouwen dwingt tot seksuele handelingen en soms tot prostitutie, en mogelijk deels uit is op economisch gewin.
- **Aggressive homosexual offender:** vergelijkbaar met de *homosexual criminal*, behalve dat de slachtoffers voornamelijk volwassen vrouwen zijn.

Vandiver en Kercher identificeerden drie motivationele strategieën: financieel gewin, intimiteit en huiselijk geweld. De auteurs concludeerden dat vrouwelijke daders van seksueel misbruik een zeer diverse groep vormen en dat dit uitbreiding van de typologieën van Mathews rechtvaardigt.

In een publicatie in het Tijdschrift voor Criminologie van Wijkman, Bijleveld en Hoving (2008) worden 4 prototypes gepresenteerd:

- **De jonge aanrander** wordt gekenmerkt door jonge (18-24 jaar) zelfstandig opererende vrouwen, zonder persoonlijkheidsstoornissen, die ontuchtige handelingen plegen in de sfeer van betasting en/of orale seks. Het misbruik vindt vaak plaats tijdens oppassituaties. Het gaat vaak om een mannelijk slachtoffer dat een familielid is van de dader. De dader maakt gebruik van fysiek geweld. Dit type vrouwen lijkt sterk op de '*young adult child exploiters*' uit de typologie van Vandiver en Kercher (2004).
- **De verkrachter** valt op door de ernst van het delict. Het gaat hier om delicten als gemeenschap en binnendringen, bij doorgaans wat oudere slachtoffers. Er is geen duidelijke voorkeur van de dader voor een mannelijk of vrouwelijk slachtoffer. Dikwijls werden niet-familieleden misbruikt. De daders zelf zijn in hun jeugd extra-familiaal seksueel misbruikt. Dit type lijkt ten dele op het subtype 'female sexual predator' van Vandiver en Kercher (2004), en ten dele op de 'intergenerationally predisposed molester' van Mathews e.a. (1991).
- **De psychisch belaste medepleger** wordt primair gekenmerkt door de aanwezigheid van psychologische en/of psychiatrische stoornissen. Het gaat om vrouwen van gemiddeld tussen de 30 en 35, die het delict actief samen met één of meer anderen plegen en in hun jeugd óf intra-familiaal zijn misbruikt óf niet zijn misbruikt. De relatie tot hun slachtoffers is van wisselende aard; de vrouwen misbruiken vaak hun eigen kinderen, maar het kan ook een neefje of een buurmeisje zijn. Het misbruik zelf is ook verschillend: het kan ontuchtige handelingen betreffen, maar ook gemeenschap en penetratie. De daders hebben geen voorkeur voor een mannelijk of een vrouwelijk slachtoffer. Dit derde prototype lijkt het meeste op de '*predisposed molester*' van Mathews e.a. (1991), hoewel er ook forse verschillen zijn: de daders in dit prototype zijn lang niet allemaal seksueel misbruikt en misbruiken zelf niet allemaal hun eigen kind.

- **De passieve moeder** zit doorgaans in de hoogste leeftijdscategorie (>41 jaar). De vrouw kijkt toe bij het misbruiken van het kind of verschaft gelegenheid tot het misbruik; ze speelt zelf dus volgens haar verklaring geen actieve rol bij het misbruik. Het misbruik betreft de eigen kinderen of stiefkinderen die tamelijk jong zijn (7-11 jaar). Dit dadertype is daarmee medeverantwoordelijk voor misbruik van kinderen van beide seksen. Zij lijkt het meest op het 'male-coerced' type van Mathews e.a. (1991).

Wijkman, Bijleveld en Hoving stelden vast dat uit hun literatuuronderzoek een beeld oprijst van de vrouwelijke zedendader als een getraumatiseerde vrouw, met relatief vaak psychische en/of psychiatrische stoornissen, die zich in een sociaal isolement bevindt en maatschappelijk matig presteert.

2.2.4. Beschouwing dadertypologie.

Wat opvalt aan de verschillende typologieën is dat er een duidelijke beschrijving ontbreekt van de volwassen vrouw die een volwassen man misbruikt, al dan niet binnen de (huwelijks-)relatie. Toch kom ik in mijn praktijk regelmatig mannen tegen die binnen de context van huiselijk geweld ook seksueel geweld meemaken. De pleger betreft dan in de meeste gevallen de echtgenote of vriendin, die vaak ook mee op consult komt. Bij deze partners worden ook wel psychische stoornissen vastgesteld, maar bij hen wordt niet standaard een traumaverleden gevonden, noch bevinden zij zich in een sociaal isolement, noch presteren zij maatschappelijk matig, integendeel.

In publicaties van het Ministerie van VWS over algemeen huiselijk geweld (seksueel geweld valt in deze categorie) vindt men dat er relatief veel vrouwelijke daders zijn: De groep plegers van evident huiselijk geweld bestaat voor 60% uit vrouwen en is gemiddeld 38 jaar. De helft van de onderzoeksgroep heeft een hbo- of universitaire opleiding, terwijl een derde ervan een opleiding op middelbaar niveau en 12,5% een lage opleiding heeft. Drie van de vijf plegers van huiselijk geweld werkten op het moment dat het geweld zich voordeed in loondienst of als zelfstandig ondernemer. De 40% van de plegers die niet werkten ten tijde van het huiselijk geweld was schoolgaand, huisvrouw, werkloos of ontving pensioen of een uitkering. Over het algemeen zeiden plegers van huiselijk geweld ten tijde van het geweld geen financiële problemen of problemen met betrekking tot middelengebruik te hebben gehad.

Men zou zich kunnen afvragen of het mogelijk is dat de vrouwen, genoemd in de gepresenteerde typologieën, wel gesignaleerd worden doordat ze psychische/psychiatrische stoornissen vertonen, maar niet altijd gesignaleerd worden als dader wanneer ze op een ander niveau functioneren. In dat geval kan deze groep ook geen hulp geboden worden bij het aangaan van gedragsveranderingen.

Wellicht brengen de recente cijfers uit het onderzoek van De Haas (2011) daar spoedig verandering in. Deze cijfers waarin naar voren komt dat bij mannelijke slachtoffers boven de 16 jaar de pleger vaker een vrouw is (79%) dan een man (21%), bevestigen in ieder geval mijn ervaringen in de praktijk.

Het onderzoek van De Haas bleek toch nog niet overal doorgevoerd.

Op 22 november 2014 trof ik op een pagina van de website van Movisie¹² nog de tekst hiernaast aan, waarin vermeld dat plegers meestal mannen zijn, ook als het om een mannelijk slachtoffer gaat. Na melding is het aangepast.

Cijfers plegers

Verschil tussen de term dader en pleger

Van dader spreken we als het seksueel geweld juridisch is aangetoond, in andere gevallen hanteren we de term pleger.

Plegers zijn meestal mannen, ook als het om een mannelijk slachtoffer gaat. Bij slechts 10 procent van de mannen die in hun jeugd zijn misbruikt was de pleger een vrouw of een groep meisjes; bij 30 procent van de volwassen mannen die zijn misbruikt, was de pleger een vrouw. Het merendeel van de plegers is een bekende van het slachtoffer.

¹² Movisie is het landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, sociale zorg en sociale veiligheid.

Het aantal studies naar vrouwelijke zedendaders is zowel in Nederland als internationaal zeer beperkt, zeker in vergelijking met het aantal studies naar mannelijke- en jeugdige zedendaders (Wijkman, Bijleveld en Hoving (2008)). In de literatuur vonden zij vaak naar voren komen dat het aantal vrouwelijke zedendaders zeer klein zou zijn. Ten dele zou dit komen doordat vrouwen minder zedendelicten plegen dan mannen, en ten dele doordat misbruik vaak verborgen zou blijven in opvoedingspraktijken, zoals wassen en aankleden. Ook zouden mannelijke slachtoffers zich schamen over het gebeurde – een echte man overkomt zo iets niet – en mannen zouden ook bevreesd zijn dat hun verhaal niet geloofd zou worden – zo iets doet een vrouw niet. Daardoor zouden mannen niet graag aangifte doen van seksueel misbruik door een vrouwelijke dader.

Daarnaast wordt verondersteld dat de problematiek en de achtergrond van vrouwelijke daders anders zouden zijn dan die van mannen, waardoor het niet voor de hand ligt hen in studies naar mannen mee te nemen. Hierbij komt dat separate studies naar de kleine groep vrouwelijke zedendaders nog meer dan studies naar mannen last hebben van het feit dat de groep mannelijke daders heterogeen is, en dat de vrouwen vanuit zeer verschillende motieven en verschillende problematieken zedendelicten plegen. In combinatie maken deze aspecten (kleine groep, andere problematiek, andere subtypen) dat vrouwelijke zedendaders in onderzoek onderbelicht zijn. Wat uit bijna alle onderzoeken blijkt is dat, naast fysiek misbruik en verwaarlozing soms tot in de volwassenheid, de meerderheid van de vrouwelijke daders in hun jeugd zelf slachtoffer is geweest van seksueel misbruik.

2.3. Het slachtoffer van seksueel misbruik door een vrouw.

2.3.1. Wie is het slachtoffer, wat maakt die mee?

Waar de vrouwelijke dader al weinig gezien wordt, kan men zich afvragen of haar slachtoffer ditzelfde lot is beschoren.

Uit de typologieën van de daders, die in het vorige hoofdstuk onder 2.2.3 zijn gepresenteerd, blijkt dat slachtoffer meestal een jongen of meisje onder de 18 jaar oud is. Volgens Vandiver en Kercher (2004) zijn oudere slachtoffers meestal vrouwen die binnen een homoseksuele context seksueel misbruikt worden. Volgens De Haas (2011) zijn volwassen mannen ook heel vaak slachtoffer.

Denov (2004) maakt onderscheid in de ernst van het misbruik wat het slachtoffer ten deelt valt:

- Ernstig seksueel misbruik: geslachtsgemeenschap, vaginale en/of anale penetratie (met objecten of vingers), cunnilingus en fellatio.
- Gematigd seksueel misbruik: genitaal contact of betasting (zonder penetratie) en gesimuleerde geslachtsgemeenschap.
- Mild seksueel misbruik: handelingen zoals tongzoenen en seksuele uitnodigingen.

Seksueel misbruik leidt in de meeste gevallen tot trauma (in de betekenis van een ernstige psychische verwonding). Een trauma is soms te voorkomen door vroeg in te grijpen, het misbruik moet zo snel mogelijk worden gestopt. Een eerste vereiste is volgens de website van Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie om de problematiek bespreekbaar te maken en uit de taboesfeer te halen, want wanneer een slachtoffer niet wordt geloofd dan zwijgt het er uiteindelijk over. Gebeurtenissen, beelden, herinneringen worden binnen het slachtoffer opgesloten of weggeduwd. Een kind lijdt onder gevoelens van verwarring, eenzaamheid, onveiligheid en vertrouwt zichzelf niet meer. Wordt de relatie met de ouder beschaamd dan blijft de loyaliteit toch bestaan. Het kind verwerpt dan eerder de eigen ervaring en past zich aan de werkelijkheid van de ander aan. Ontkenning van de ervaringen van het slachtoffer vergroot het trauma. Er zijn bijzonder veel aanwijzingen dat slachtoffers van seksueel misbruik door vrouwen niet geloofd worden, door allerlei partijen. Er bestaat zowel ongeloof in de omgeving, als bij hulpverleners, politie en justitie en onder therapeuten.

2.3.2. Onwetend - Onbekend - Ongeloof - Ontkenning

Wijkman Bijleveld Hoving (2008) bevestigen dat vooral mannelijke slachtoffers bevreesd zijn dat hun verhaal niet geloofd zou worden (zo iets doet een vrouw niet). Daardoor zouden mannen niet graag bij de politie aangifte doen van seksueel misbruik door een vrouwelijke dader.

Lab e.a. (2000) komen tot de conclusie dat het merendeel van de hulpverleners zelden naar seksueel misbruik vraagt bij mannelijke cliënten, en dat ze niet goed getraind zijn in het vaststellen en/ of behandelen van seksueel misbruik.

Lab et al (2000) stellen verder vast dat de in de maatschappij veelvoorkomende onwetendheid betreffende mannelijke slachtoffers van vrouwelijke daders terug te vinden is bij professionals en hun reacties. Fergus en Keel (2005) voegden daar aan toe dat sociale mythen daaraan debet zijn.

Cook-Daniels (2009) beschrijft dat zelfs onderzoekers (wellicht onbewust) de data ontkennen. Zij wijst erop dat bijvoorbeeld Sandy Cook en Judith Bessant (1997), nota bene de auteurs van "Mother-daughter rape: a challenge for feminism", in hun eerste paragraaf beschrijven dat 97 tot 98% van de daders van seksueel misbruik man is, terwijl in het zelfde artikel de data uitwijzen dat dit pertinent niet waar is. Cook-Daniels verbaast zich er in hetzelfde artikel over dat Teaster e.a. in een meta-literatuuroverzicht van 2008 concludeerden dat seksueel misbruik voornamelijk vrouwelijke slachtoffers en mannelijk daders kent, en nauwelijks mannelijke slachtoffers en vrouwelijke daders, terwijl dezelfde onderzoekers participeerden in een latere studie die vaststelde dat 40% van seksueel misbruikte slachtoffers mannelijk was, waarvan 26% van de daders vrouw.

In 2010 kwam Robert M. als (mannelijke) dader van seksueel misbruik op een kinderdagverblijf en in oppassituaties in het nieuws. In de media is sinds 'de Amsterdamse Zedenzaak' de argwaan naar 'de man die de luiers verschoont' toegenomen. Cook-Daniels wijst er op dat verschillende onderzoeken uitwijzen dat vrouwelijke daders juist vaker onder leraressen en babysitters te vinden zijn dan mannen uit die beroepsgroepen. Finkelhor et al (1988) vond eveneens meer vrouwelijke dan mannelijke daders van seksueel misbruik in kinderdagverblijven.

Zelf lijkt Robert M. ook te zijn misbruikt door een vrouw: In een interview met Lucy Kayiwa, directrice van het Keniaanse weeshuis waar Robert M in 2008 werkte, deelde zij mede dat Robert M haar had verteld dat hij in zijn jeugd is misbruikt door zijn moeder (<http://vimeo.com/17954472>)

2.3.3. Een mannelijke dader vaak slachtoffer van vrouwelijke dader in het verleden.

In het boek "The Invisible Boy" over het slachtofferschap van jongens (1996), gepubliceerd door Health Canada (National Clearinghouse on Family Violence) en in te kijken op hun website, wordt verwezen naar inmiddels gedateerde maar niet mis te verstane onderzoeken waaruit blijkt dat verkrachters, seksuele delinquenten en seksueel agressieve mannen zeer vaak misbruikt zijn door vrouwen. In dit boek worden percentages genoemd van 59% (Petrovitsj en Templar, 1984), 66% (Groth, 1979) en 80% (Briere en Smiljanich, 1993). Health Canada wijst in dit boek op de noodzaak vrouwelijke daders te ontmaskeren in verband met de uitkomsten van het onderzoek van O'Brien (1989) naar mannelijke adolescentie zedendelinquenten. Zij die door vrouwen waren misbruikt kozen bijna uitsluitend vrouwelijke slachtoffers.

Van der Linden en Steketee (1999) van TransAct, die een boek schreven over Daderhulpverlening in Nederland, geven weer dat volwassen daders regelmatig als kind misbruikt blijken te zijn door een vrouw. Deze vrouwen zijn echter zelden of nooit bestraft. Het misbruik door vrouwen wordt door deze mannen in eerste instantie met de nodige bravoure gebracht, pas later komt het misbruik door vrouwen boven tafel. Bij latere problemen met seksualiteit (zoals erectiestoornissen) leggen de mannen vaak geen verband met hun misbruikervaringen in het verleden. Dit zegt iets over de manier waarop mannen met hun misbruikervaringen omgaan. Mannen zien zichzelf liever als initiator dan als slachtoffer, zeker wanneer het vrouwelijke plegers betreft. Ook deze auteurs brengen onder de aandacht dat een extra schadelijk effect voor slachtoffers van seksueel misbruik door een vrouw is dat het niet snel geloofd wordt.

Uit onderzoek van Denov (2004) blijkt dat ontkenning zowel bij het grote publiek als bij sociaal werkers, politie, therapeuten en bij kinderbeschermingsinstanties speelt. Tevens wordt bestraffing van een mannelijke dader belangrijker geacht dan die van een vrouwelijke dader. Zij waarschuwt dat wanneer professionals het seksueel misbruik door vrouwen ontkennen of bagatelliseren dit de negatieve effecten op het slachtoffer kunnen verergeren wat uiteindelijk kan leiden tot secundaire victimisatie.

2.3.4. De schadelijke gevolgen van seksueel misbruik door vrouwelijke daders vergeleken met mannelijke daders.

Het geïdealiseerde beeld van de liefdevolle en verzorgende vrouw is een belangrijke oorzaak waardoor ongeloof en het vooroordeel in stand wordt gehouden dat seksueel misbruik door vrouwen minder schadelijk zou zijn dan seksueel misbruik gepleegd door mannen. Misbruik door vrouwen kan echter juist schadelijker zijn vanwege de (meestal) verzorgende relatie die het slachtoffer met de dader heeft, waardoor het gevoel van verraad na misbruik groter is. Vrouwelijke daders gebruiken eerder manipulatie dan openlijk geweld. Hoewel geweld in het begin het trauma vergroot, verlicht het de schuld op lange termijn omdat de slachtoffers zich ervan bewust worden dat ze weinig keuze hadden over hun betrokkenheid. Misbruik zonder agressie leidt tot verantwoordelijkheids- en schuldgevoelens, waardoor negatievere lange termijn gevolgen. Ontkenning ervan ook. (Hetherton, 1999)

Waar een persoon of een groep veel meer macht heeft dan een ander, bestaat er altijd de mogelijkheid dat deze macht misbruikt wordt. Bij seksueel misbruik is er altijd sprake van ongelijkheid in macht tussen slachtoffer en pleger. Volgens een website van het N.O.V. (Vereniging Nederlandse Organisaties vrijwilligerswerk) met als thema "In Veilige Handen" kan dit machtsverschil te maken hebben met : leeftijd (*volwassene tegenover minderjarige*), positie/relatie (*trainer tegenover sporter*), aantal (*groep tegenover eenling*), fysieke ontwikkeling, sekse, wel of geen handicap.

De meer-machtige wendt overmacht aan om de minder-machtige seksueel te misbruiken.

Twee manieren waarop 'de machtige' hier uitvoering aan geeft zijn beschreven door Wais & Gallé (1997): Het meest herkenbaar is "openlijke machtsuitoefening". Hierbij wordt gebruik gemaakt van fysiek geweld of overwicht, er wordt met stemverheffing gesproken, beledigd. Een slachtoffer voelt zich dan bedreigd, miskend, onrechtvaardig behandeld, maar weet te allen tijde dat hij/zij zich schikt en gehoorzaamt omdat de dader het wil. Bij deze vorm van machtsuitoefening blijft het mogelijk om innerlijk bewust te blijven van wie je werkelijk bent, wat je zelf wil en van wat je van gebeurtenissen vindt. De kern van het innerlijk, hoe je over iets denkt, is voor de openlijke machtsuitoefening onbereikbaar.

Minder goed herkenbaar, als machtsmisbruik slechts achteraf te reconstrueren, is de "verhulde machtsuitoefening". Volgens Wais en Gallé (1997) zijn er nauwelijks directe herinneringen aan verhulde vormen van macht, omdat ze niet als macht worden onderkend. Zij beschrijven in het boek "Alledaags Misbruik" uitgebreid van welke beïnvloedingsstrategieën een dader gebruikmaakt, waarmee een slachtoffer in de gewenste positie wordt gemanipuleerd.

Verhulde machtsuitoefening leidt, zo goed als onopgemerkt, tot een controle van de dader over het innerlijk van het slachtoffer. Hoe meer het slachtoffer zich verbonden voelt met de dader, hoe meer een dader er de nadruk op legt hoe hecht de band is, en er aanspraak wordt gemaakt op dat de dader het beste met het slachtoffer voorheeft, dat de dader het slachtoffer beter kent dan zichzelf of een natuurlijk recht heeft op het bepalen van de waarnemingen, gedachten en gevoelens van het slachtoffer, hoe groter de controle van de dader over het denken en waarnemen, over de ik van het slachtoffer. In een geseksualiseerde misbruikrelatie vindt een heimelijke overval op het diepste innerlijk van een slachtoffer plaats.

Met openlijke macht krijgt wie (fysiek) de baas is controle over wat het slachtoffer *naar buiten doet*. Met verhulde macht krijgt wie (sociaal) de baas is controle over wat het slachtoffer over dit doen *van binnen denkt*.

Onder verwijzing naar de maatschappelijke structuren die bij de verdeling van rollen aan mannen macht en geweld toekennen en aan vrouwen de slachtofferrol, kan men zich voorstellen dat vrouwen vaker gebruik zullen maken van het fenomeen 'verhulde macht', ook wanneer zij zich schuldig maken aan seksueel misbruik. Dit laat onverlet dat ook mannen gebruik kunnen maken van de manipulatieve strategieën die onder 'verhulde macht' vallen. In dat geval zullen de nadelige gevolgen ten gevolge van (de verhulde vorm van) machtsmisbruik even schadelijk zijn als bij misbruik door een vrouw (Wais en Gallé, 1997).

Denov (2004) meldt dat de schadelijke gevolgen van seksueel misbruik door vrouwelijke daders – mede door de ontkenning van de mogelijkheid daarvan – juist vaak groter zijn dan seksueel misbruik door mannelijke daders.

Bijna alle deelnemers aan haar onderzoek (zowel mannelijke en vrouwelijk slachtoffers) hebben het seksueel misbruik door een vrouw als schadelijker ervaren en als zijnde moeilijker te herstellen dan het misbruik door een man. Slechts één mannelijke deelnemer aan het onderzoek voelde zich niet beschadigd door het misbruik, maar zag wel verband met zijn latere seksuele misdragingen naar meer dan 10 jonge meisjes, waaronder zijn zusje.

2.3.5. Langetermijngevolgen voor het slachtoffer.

Over het algemeen zijn de gevolgen van seksueel misbruik ernstig en talrijk. Al naar gelang de leeftijd, persoonlijkheid, de situatie waarin het misbruik plaatsvindt en de overige sociale omstandigheden pakken ze verschillend uit. Er kan sprake zijn van lichamelijk letsel (schaamstreek), van psychische en psychosomatische gevolgen (slaapstoornissen, angstgevoelens), opvallend (b.v. geseksualiseerd) gedrag. Langetermijngevolgen zijn onder meer angstgevoelens, problemen met seksualiteit en relaties. Wanneer het basisvertrouwen van een kind is beschaamd in de eerste gehechtheidsrelaties dan heeft dat beschadiging van het vermogen om (vertrouwens-)relaties aan te gaan tot gevolg. (Wais en Gallé, 1997).

In een artikel van Wolzak en Ten Berge (2008) worden verschillende schrijvers geciteerd die verwijzen naar de persoonlijke en maatschappelijk/financiële gevolgen van (seksueel) geweld in de jeugd: Van Wijk (2002) vond geweld, verwaarlozing en misbruik als risicofactoren in dossiers over jeugdige zedendelinquenten. Uit Onderzoek van Van Marle (1995) blijkt dat vier op de vijf delinquenten die in de Van Mesdagkliniek worden behandeld in hun jeugd emotioneel verwaarloosd zijn, en één op de vijf is als kind seksueel misbruikt. Bol e.a. (1998) zien dat liefdeloosheid, en vooral afwijzing door de moeder, de kans op gewelddadig gedrag sterk vergroot.

Ook wijzen Wolzak en Ten Berge erop dat er relatief veel patiënten in psychiatrische ziekenhuizen in hun jeugd seksueel misbruikt werden. In hun artikel citeren zij Nicolai (1990) die bij 1/3 van de patiënten seksueel misbruik vaststelde: vier op de tien vrouw en twee op de tien mannen. En in het psychiatrisch ziekenhuis in Oegstgeest stelden Van Egmond e.a. (1992) bij 29% van de vrouwelijke en 12% van de mannelijke patiënten seksueel misbruik vast.

Een van de weinige kwalitatieve onderzoeken naar de ervaringen en de impact op lange termijn van seksueel misbruik specifiek door vrouwen is uitgevoerd door Denov (2004). Via diepte-interviews met 14 volwassen slachtoffers (7 mannen en 7 vrouwen) die in hun jeugd misbruikt waren door een vrouw (meestal de moeder) beschrijft zij gedetailleerd de gevolgen:

“Sommige slachtoffers trachtten hun woede te onderdrukken door o.a. *middelenmisbruik* (alcohol en drugs) vanaf zeer jonge leeftijd (6 jaar) en *automutilatie* (snijden, branden, handen breken door ze tegen de muur te stompen).

Andere slachtoffers uit het onderzoek *beschadigden zichzelf op een seksuele wijze*, waarbij de schadelijke handeling werd herhaald, door bijvoorbeeld op ruwe en pijnlijke wijze voorwerpen in lichaamsopeningen te duwen. Een mannelijk slachtoffer wilde geen seksuele gevoelens hebben en overwoog zijn penis 'uit zijn lijf te hakken'.

De meeste slachtoffer uit dit onderzoek (79%) hadden sinds het misbruik *zelfmoordgedachten* en 55% heeft *zelfmoord* daadwerkelijk geprobeerd uit te voeren. Velen (64%) kampten met een *depressie* en kregen daar ook medicatie voor of waren daarvoor opgenomen geweest in een psychiatrisch ziekenhuis.

Intense woede werd ook vaak gevoeld (36%) die zich bij het slachtoffer uitte in hard en wreed gedrag, of die – tot angst van het slachtoffer – in gewelddadige en moordlustige fantasieën of dromen uitmondde. (ik maak haar dood, ik snijd haar tong uit en ogen uit, ik steek haar tot er geen leven meer in haar is).

Alle deelnemers hadden ook last van een sterk *wantrouwen naar vrouwen* als gevolg van de misbruikervaringen. Een mannelijk slachtoffer vertrouwde zijn echtgenote niet en had last van de gedachte dat zij hem had genomen zodat ze hun kinderen zou kunnen misbruiken. Een vrouw was dusdanig door haar moeder en haar oma misbruikt dat zij zich bij geen enkele vrouw op haar gemak kon voelen.

Vier van de veertien slachtoffers rapporteerden *angst voor seksualiteit van vrouwen*. Dat bemoeilijkt bijvoorbeeld vriendschap met een vrouw of bracht voortdurend ongemakkelijke gevoelens met zich mee. Soms ook mondde dit uit in seksuele fantasieën en gedragingen waarbij vergelding en het overnemen van de controle belangrijk was. Soms was de enige manier om een orgasme te krijgen het uiten van wraakgevoelens en -handelingen.

De meerderheid van de vrouwelijke slachtoffers (71%) uit dit onderzoek worstelt met haar gevoel van (*seksuele*) *identiteit en zelfbeeld*. Ze waren als kind bang om vrouw te worden of hadden afschuw een meisje te zijn. Het hebben van vrouwelijke vormen leidde soms tot de wens een jongen, een man of geslachtloos te zijn. Een aantal mannelijke slachtoffers (43%) voelden vooral dat ze hadden gefaald. Het feit dat zij als het seksuele slachtoffer van een vrouw (het zwakkere geslacht) waren vernederd werd als een aantasting van de mannelijkheid ervaren. Eén mannelijke deelnemer compenseerde dit door vanaf jonge leeftijd “hyper-mannelijk” te worden, aanvankelijk door middel van agressieve sport, later door betrokkenheid bij handel in verdovende middelen, mensenhandel, en andere georganiseerde misdaad die hem een gevoel van mannelijkheid gaf en waardoor hij meer eigenwaarde voelde. Deze mannelijke respondent koos seksueel onervaren meisjes uit waarmee hij zijn gevoel van eigenwaarde voor korte duur kon vergroten. De gedachte aan het feit dat hij zijn ervarenheid met seksuele handelingen had verworven door seksueel misbruikt te zijn door zijn moeder brak dan de eigenwaarde weer volledig af.

Alle mannelijke en vrouwelijke deelnemers meldden *ongemak met seksuele intimiteit*. Ze kunnen niet of nauwelijks seks hebben omdat ze zich vies, vuil of weerzinwekkend voelen. Na de seks wordt veelvuldig gebaad, de huid geschrobd. Soms zijn er flashbacks van het misbruik, of is er sprake van ‘bevriezing’.

Ook hadden de meesten (86%) *angst om zelf dader te worden* en kinderen te gaan misbruiken, met name de eigen kinderen, waar men dan niet alleen mee durft te verkeren. Sommigen van hen (29%) had er bewust voor gekozen om geen kinderen te nemen. Eén vrouwelijke deelnemer had zich laten steriliseren op de leeftijd van 23 om te voorkomen dat een van haar kinderen niet hetzelfde zou kunnen overkomen.

Ongeveer een derde van de slachtoffers rapporteerde op enig moment in hun leven *zelf kinderen te hebben misbruikt*. De mannen waren hiervoor veroordeeld en het misbruik door de vrouwen was nooit bestraft. Allen voelden zich schuldig. Er werd wel een link gelegd tussen het eigen seksueel misbruik en het latere seksuele slachtofferschap van anderen. Een van de motieven was de wens dat de ander dezelfde pijn zou voelen die ze zelf hadden ervaren toen ze seksueel misbruikt werden.”

Een slachtoffer van misbruik door een vrouw leeft meestal in eenzaamheid, angst, schaamte, woede en stilte. Ook een slachtoffer kent het taboe van onze cultuur die ons het zwijgen oplegt. We moeten gaan erkennen dat zowel jongens als meisjes, maar ook vrouwen en mannen worden misbruikt door vrouwen. Daarbij hoeft de realiteit van het seksueel misbruik gepleegd door mannelijke daders niet uit het oog verloren te worden (Munro, 2002)

Samenvattend kan gezegd worden dat misbruik van kinderen vaak verborgen blijft in opvoedingspraktijken zoals wassen en aankleden. Misbruik van mannen blijft verborgen doordat mannelijke slachtoffers zich schamen, of bevreesd zijn dat hun verhaal niet geloofd wordt, waardoor ze niet snel aangifte zouden doen. De mannelijke dader van seksueel misbruik is in het verleden vaak misbruikt door een vrouw.

Vrouwen maken vaker dan mannen gebruik van een vorm van agressie die niet openlijk maar als verholde macht wordt geuit, waardoor minder zichtbaar, ook voor de slachtoffers zelf.

De schadelijke gevolgen van seksueel misbruik door vrouwelijke daders – mede door het taboe dat er op rust waardoor zelfs de mogelijkheid ontkend wordt (*geen penis=geen probleem*) – zijn vaak groter dan seksueel misbruik door mannelijke daders. De langetermijngevolgen zijn zeer ernstig en talrijk. Waarom signalering van seksueel misbruik door een vrouw lastiger is dan de signalering van seksueel misbruik door een man, wordt in het volgende hoofdstuk nader uitgewerkt.

Hoofdstuk 3. Waarom is het probleem nog niet opgelost?

3.1. Inleiding.

In dit hoofdstuk wordt onderzocht welke factoren een rol spelen in het maatschappelijk ongeloof over vrouwen die in staat zijn anderen seksueel te misbruiken. Afweermechanismen als verdringing blijken een rol te spelen. Men kan het wel weten maar het wordt door het taboe ontkend. Verder blijkt dat het ontbreken van informatie de sociale perceptie mede beïnvloedt. Vooroordelen geven ook een vertekend beeld, het imago van de man is anders dan het imago van de vrouw. Verder wordt aandacht besteed aan het fenomeen van de dubbele moraal ten aanzien van vrouwen die seksueel misbruik plegen en tot slot wordt samengevat wat de gevolgen zijn van taboe.

3.2. Onderrapportage door Ontkenning.

Seksueel misbruik door vrouwen van kinderen/mannen wordt niet altijd herkend of zelfs ontkend, zo blijkt uit de literatuur. Zelfs op websites als www.seksueelgeweld.nl en www.seksueelmisdrijf.nl kan men zo goed als niets vinden over vrouwelijk ouderschap. In het taalgebruik op beide websites komt de man bijna uitsluitend als dader naar voren. Als de man al als slachtoffer gepresenteerd wordt, is zijn dader een man. Dit terwijl al in 1999 uit slachtofferenquêtes blijkt dat 14 tot 24 procent van de seksueel misbruikte mannen en 6 tot 14 procent van de seksueel misbruikte vrouwen door een vrouw is misbruikt (Green, 1999).

Wanneer iemand zich ergens niet van bewust is, kan het zijn dat er kennis ontbreekt. Maar dat er vrouwen zijn die seksueel misbruik plegen is wel bekend, dus is men in principe in staat het te weten en er zich bewust van te zijn. Wanneer je ergens bewust van bent, maar het weer terug naar het onbewuste verwijst, valt het niet-weten onder de noemer ontkenning of verdringing (Freud, 1915).

Maar zelfs “bewust bekend zijn met het fenomeen” leidt niet automatisch tot “bespreekbaar maken van het fenomeen”, of dat het gesignaleerd wordt waarna er adequate aanpak of hulpverlening op kan volgen. Er lijkt een taboe op te rusten.

Taboe gaat gepaard met ontkenning. Volgens Freud veroorzaakt een taboe sterke onbewuste motivaties en resulteert in een emotionele reflex van weerzin. Hierdoor worden onderwerpen of discussies gemeden omdat ze te gênant of pijnlijk zijn of tot ruzies kunnen leiden.

Of de oorzaak nu ligt in de onbekendheid of dat deze op het gebied van ontkenning ligt: in alle gevallen leidt dit tot onderrapportage en heeft het negatieve gevolgen voor zowel slachtoffers als daders.

3.3. Het imago en sociale perceptie: vooroordelen geven een vertekend beeld.

Sociale perceptie is het waarnemen en interpreteren van vormen van gedrag, van processen of van relatievormen die men in de samenleving kan tegenkomen. Dit kan worden gekleurd door de eigen ervaringen, culturele achtergrond, levensgeschiedenis en persoonlijkheidskenmerken.

De gekleurde mening kan bevooroordeeld zijn. Een vooroordeel is een mening die niet op feiten is gebaseerd. Meestal betreft een vooroordeel een kenmerk van een stereotype. Bij stereotypering worden de kenmerken van een persoon toegeschreven aan een hele groep.

Verbaal geweld, seksuele agressie, bedreiging en machtsuitoefening is echter niet stereotypisch het exclusieve domein van mannen. Over vrouwelijk ouderschap wordt in de literatuur vaak gesproken van een onderschatting vanwege de vooroordelen die er bestaan over seksueel misbruik door vrouwen, omdat het imago van de vrouw eerder de rol van slachtoffer dan van dader kent. Daarom doen mannelijke slachtoffers niet zo snel aangifte tegen een vrouwelijke dader. Aangifte doen tegen een meisje/vrouw past niet in het heersende denkbeeld dat mannen dominanter zijn op seksueel vlak dan vrouwen.

Over het algemeen herkennen mensen eerder het beeld van de dominante man die de partner zoekt en de vrouw die onderdanig is en de mannelijke uitnodiging accepteert of weigert.

Een quote uit een interview met Vera Mulder voor 'De Correspondent' (2014) van Maaïke Meijer, hoogleraar genderstudies aan de Universiteit van Maastricht: *"Het heersende beeld is nog steeds dat meisjes kwetsbaar zijn en jongens stoer en hard. Dat zijn denkbeelden die stammen uit een tijd waarin mannen de dienst uitmaakten. Hoewel dat tegenwoordig niet meer per definitie zo is, blijven sommige aannames onbewust heel lang hangen. Daardoor zegt het gevoel bij veel mensen, zowel mannen als vrouwen, nog steeds: 'Je laat je als man toch niet misbruiken door een vrouw?'"*

Het seksuele imago van de man is dat mannen altijd willen, dat ze altijd zoeken naar een sekspartner. Als de uitnodiging van een vrouw uitgaat, wordt dit gezien als een fantastische kans, die je als man niet voorbij moet laten gaan. In dat beeld past dat mannelijke slachtoffers zich nogal schamen over het gebeurde (een echte man overkomt zoiets niet). Mannen zouden ook bevreesd zijn dat hun verhaal niet geloofd zou worden (zoiets doet een vrouw niet). Daardoor doen mannen niet graag aangifte van seksueel misbruik door een vrouwelijke dader. (Wijkman, Bijleveld & Hoving, 2008)

Binnen de sociale perceptie van vrouwen die kinderen verzorgen zit niet besloten dat de mogelijkheid bestaat dat zij seksuele handelingen en gevoelens naar hen zouden kunnen of willen uiten. Vrouwelijke daders zijn vaker verzorgers van de slachtoffers, terwijl mannelijke daders vaker vreemden zijn (Holla, 2005).

Kinderen zullen dan ook niet snel hun moeder aangeven vanwege de afhankelijkheid van zorg. Het mogelijke verlies van de moederlijke zorg wordt dan als meer bedreigend gezien dan het seksueel misbruik (Hislop, 2001)

Het imago van mannelijke verzorgers op een crèche is na "Robert M." beladen met de vooroordelen rondom seksueel misbruik. De perceptie dat ook een vrouw zich als 'een Robert M.' zou kunnen gedragen ontbreekt.

Wijkman, Bijleveld & Hoving (2008) beschrijven in hun artikel dat in onderzoeken naar zedendelinquentie vrouwelijke daders vrijwel altijd worden overgeslagen.

3.4. Dubbele moraal

Maaïke Meijer, hoogleraar genderstudies aan de Universiteit van Maastricht zegt in haar interview met Vera Mulder van 'De Correspondent': *"Het gevoel bij mensen zegt nog steeds: 'Je laat je als man toch niet misbruiken door een vrouw?'"*

De verwachting dat puberjongens alles maar tof en stoer vinden is volgens Meijer ook de reden dat sommige mensen, in dit geval hoofdzakelijk mannen, zo fel kunnen reageren op een bericht waarin een jongen het kwetsbare onderwerp is. *"Maar..., zou je die heftig reagerende mannen één-op-één vragen of een jongen zich ook bedreigd mag voelen door een vrouw, dan zou diegene waarschijnlijk bevestigend antwoorden. Als je zo'n vraag stelt, dan spreek je namelijk de ratio aan, die zegt dat mannen en vrouwen gelijk zijn".*

Wat op seksueel gebied voor een jongen als normaal wordt gezien en wat voor een meisje, ligt vaak ver uit elkaar, volgens Willy van Berlo van Rutgers WPF (voorheen seksueel kenniscentrum Rutgers Stichting) in hetzelfde artikel van Vera Mulder. Willy van Berlo is nationaal programmacoördinator met een specialisatie in seksueel geweld. Tijdens de seksuele voorlichting op middelbare scholen wordt aandacht besteed aan het bestaan van de dubbele moraal. *"Naast het feit dat meisjes worden beschouwd als kwetsbaarder, heerst onder pubers nog steeds het idee dat een jongen die veel seks heeft stoer is, maar een meisje die datzelfde doet is een slet. In de documentaire 'Sletvrees' van Sunny Bergman wordt dieper ingegaan op deze dubbele moraal. Pas wanneer kinderen weten van die dubbele moraal en zich bewust zijn van het feit dat ze het daar niet mee eens hoeven te zijn, kunnen ze voor zichzelf gaan bepalen wat zij normaal en gezond seksueel gedrag vinden".*

Maatschappelijk komt de dubbele moraal ook tot uitdrukking in de reclameboodschappen. Zo wordt in de Axe reclame (een deodorant vooral gebruikt door puberjongens) door een aantal volwassen vrouwen achter een rood filter uitdagend in de camera gekermd: *“je wilt straks toch niet hoeven zeggen dat je nog nooit een échte vrouw hebt gehad?”* en *“Denk eraan, morgen in de klas noem je me gewoon weer mevrouw Murphy”*.

De dubbele moraal blijkt uit de verschillende manieren waarop er wordt gekeken naar een jonge jongen met een oudere vrouw en naar een jong meisje met een oudere man. Stel je namelijk dezelfde reclame eens voor, maar dan voor een deodorantmerk voor pubermeisjes, met achter een rode waas een stel volwassen mannen die haar uitdagen eens een “echte man” te nemen.

3.5. De gevolgen van taboe.

Samenvattend blijkt uit het bovenstaande dat het maatschappelijke beeld van vrouwen als zijnde seksueel passief en onschuldig niet klopt. Het ontbreken van informatie kan weliswaar van invloed zijn op het maatschappelijk (on-)geloof, maar het ontkennen van de potentie van een vrouw tot seksueel misbruik speelt een veel grotere rol in het onderschatten en onderrapportage. Men kan het wel weten, maar het wordt ontkend onder invloed van het taboe.

De ontkenning valt niet weg te schrijven onder stereotypering alleen. Bij stereotypering ziet men het wel, maar wordt het op een bepaalde manier geduid. Bij een taboe wordt iets niet opgemerkt of ontkend en gaat dit gepaard met een emotionele reflex van weerzin.

Bovenstaande fenomenen als ontkenning, onderrapportage, vooroordelen, bagatellisering, dubbele moraal, stereotypering, maken dus onderdeel uit van het taboe.

Het taboe levert een vertekend beeld op met betrekking tot de signalering van seksueel misbruik waarbij een vrouwelijke dader in het spel is.

Het beeld in de maatschappij over genderrollen (hoe een vrouw doet en hoe een man doet) heeft invloed op het handelen van iedereen, wij zijn allen mannen en vrouwen van de maatschappij. Het taboe speelt dus ook onder hulpverleners, familieleden, kinderbeschermers, burens, politieagenten, kinderverzorgers, leraren, artsen, specialisten, therapeuten, alsook onder onderzoekers naar seksueel misbruik. Uit de literatuur blijkt dat er immers maar weinig onderzoek wordt gedaan naar vrouwelijke daders en hun slachtoffers.

Uiteraard is ook de vrouwelijke dader van seksueel misbruik en haar slachtoffer(s) onderdeel van de maatschappij. Ook zal zij zich niet altijd bewust zijn van de aard en impact van het misbruik, en ook geneigd zijn dit te bagatelliseren.

Wanneer een slachtoffer zich hier onvoldoende bewust van is zal dit niet snel leiden tot een hulpvraag. Integendeel, het belemmert eerder de weg naar een eventuele aangifte of de honorering van een verzoek tot hulp.

Maar ook een vrouwelijke dader zal tekort worden gedaan wanneer haar de weg naar de hulpverlening wordt belemmerd omdat zij geen ruimte zou krijgen tot onthulling van haar daden.

Onderrapportage speelt justitieel ook een rol, een taboe heerst immers overal in de maatschappij. Uit de literatuur blijkt dat dit taboe ertoe leidt dat bestraffing van een mannelijke dader belangrijker wordt geacht dan die van een vrouwelijk dader. Haar onschuldige imago leidt ertoe dat vrouwen niet alleen minder vaak maar ook minder streng gestraft worden.

Beeldvorming wordt mede gevormd door kennis en ervaring(en). In het veldonderzoek dat hierna volgt worden deze aspecten onderzocht onder ECP-therapeuten, aangesloten bij de Nederlandse Associatie voor Psychotherapie.

Hoofdstuk 4 – Veldonderzoek

4.1. Context

Om de hoofdvraag van dit onderzoek:

Welke factoren beïnvloeden de signalering van de vrouwelijke dader van seksueel misbruik en haar slachtoffers?

te kunnen beantwoorden is het belangrijk om naast het literatuuronderzoek ook de ervaringen van collega's binnen het werkveld te analyseren.

Uit de vorige hoofdstukken bleek dat zowel daders als slachtoffers niet steeds (h)erkend worden en zelfs ontkend worden. Verder komt er uit de oudere literatuur naar voren dat vooral kinderen of vrouwen in een homoseksuele context het slachtoffer zijn van vrouwelijke daders van seksueel misbruik, terwijl een recent onderzoek (van De Haas, 2011) uitwijst dat het percentage mannelijke slachtoffers na het 16^e levensjaar in 79% van de gevallen te maken had met een vrouwelijke pleger, tegenover 21% van de gevallen waarbij de pleger een man was. Ook komt uit de literatuur naar voren dat de schade door seksueel misbruik door vrouwen ernstiger van aard is dan wanneer gepleegd door mannen.

Om vast te stellen wat collega's uit het werkveld signaleren, wat hun beeld is bij- en hun praktijkervaring is met vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers, is kwalitatief onderzoek gedaan door middel van een enquête.

4.2. Procedure en Respondenten.

Om in kaart te brengen wat de praktijkervaringen rond dit thema in het werkveld zijn is onderzoek gedaan onder aangeslotenen van de beroepsgroep van ECP-therapeuten die aangesloten zijn bij van de Nederlandse Associatie voor Psychotherapie. Een ECP-therapeut is een hulpverlener die een psychotherapeutische opleiding heeft voltooid die leidt tot het European Certificate of Psychotherapy (ECP), verleend door de European Association for Psychotherapy (EAP).

Op het verzoek deel te nemen aan een enquête betreffende “bepaalde aspecten van seksueel misbruik” (dus niet met de voorinformatie dat het over vrouwelijke daders zou gaan) reageerden 18 respondenten per terugkerende mail dat zij niet zouden deelnemen. Als reden gaven zij op:

- 8 personen meldden geen tijd te hebben of geen zin, om uiteenlopende redenen
- 2 personen hadden inmiddels hun praktijk beëindigd.
- 8 personen wilden niet deelnemen omdat zij van mening waren dat seksueel misbruik in hun praktijk geen issue was (*ik behandel uitsluitend cliënten met kanker*), dat ze nog nooit cliënten die seksueel misbruik hadden meegemaakt in hun praktijk waren tegengekomen, of dat het onderwerp seksueel misbruik hen niet aansprak.

Van de 386 benaderde personen bleven (ook bij naspeuren) 4 personen onbereikbaar te zijn.

Er is natuurlijk een aantal dat helemaal niet heeft gereageerd (252), maar uiteindelijk hebben 112 respondenten deelgenomen aan het onderzoek. De meeste respondenten hebben aangegeven de onderzoeksresultaten die hen beloofd zijn te willen ontvangen.

4.3. Meetinstrumenten.

Om een beeld te krijgen van het profiel van de respondenten zijn enquêtevragen opgesteld.

In het eerste deel van de enquête zijn vragen naar geslacht, leeftijd en jaren werkervaring van de respondent opgenomen. Er is gevraagd naar de leeftijdscategorie(ën) van de cliëntenpopulatie waarmee de respondent werkt en de locatie van de praktijk waar zij werkzaam zijn.

Ook is nagegaan of (en zo ja hoe vaak) het onderwerp “seksueel misbruik” onderdeel is van een behandeling en of de therapeut zich hierover heeft bijgeschoold.

Het tweede deel van de vragenlijst betrof de beeldvorming over daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers. Eerst werd verzocht na te gaan welk beeld er in eerste en in tweede instantie bij de respondent opkwam als die nadacht over de personen en de interactie bij seksueel misbruik. Dit moest voorkomen dat de ‘multiple choice lijst’ die daarop volgde al beeldbepalend zou zijn. Verder werden in dit gedeelte naar de beeldvorming over daders en slachtoffers verschillende vragen gesteld over wie volgens de respondent de meest waarschijnlijke dader (m/v) zou zijn en wie het

meest waarschijnlijke slachtoffer (m/v) zou zijn. Het doel hierbij was na te gaan of het beeld dat de respondenten hebben overeenkomt met de laatste onderzoeksresultaten van De Haas (2011).

Het derde deel van de vragenlijst betrof de praktijkervaringen met vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers. Door te vragen naar de aard van die praktijkervaringen en het aantal behandelcontacten krijgt men een indruk van hoe vaak het in de dagelijkse therapiepraktijk voorkomt. Ook is aan de respondenten gevraagd de ernst van de schadelijke gevolgen van seksueel misbruik voor het slachtoffer in te schatten in vergelijking met mannelijke daders.

Het laatste deel van de vragenlijst betrof de behandel- en verwijsmogelijkheden van de respondent. Wanneer een respondent niet zelf kan of wil behandelen zou die de cliënt moeten doorverwijzen naar een instantie of een collega die dat wel kan. Hiervoor is kennis van de sociale kaart in de regio nodig. Door de mogelijkheid te bieden in te vullen naar wie men verwijst wordt deze in beeld gebracht.

Tot slot was er de mogelijkheid om vragen, opmerkingen of bespiegelingen naar aanleiding van de enquête te formuleren en om aan te geven of men geïnteresseerd was in de resultaten van dit onderzoek. Deze vragenlijst is als bijlage 3 op pagina 42 terug te vinden.

4.5. Betrouwbaarheid en Validiteit¹³.

Om een onderzoek te kunnen gebruiken is het belangrijk dat het voldoende valide en betrouwbaar is. Daarom wordt in dit hoofdstuk de betrouwbaarheid en de validiteit besproken. Het gaat er hierbij om dat zoveel mogelijk de toevallige fouten in de onderzoeksopzet en de uitvoering van het onderzoek worden voorkomen en dat er tijdens het onderzoek gemeten wordt wat bedoeld was om te meten. Een voorwaarde voor validiteit is betrouwbaarheid.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is gebruik gemaakt van de mogelijkheid om voor het veldonderzoek (de enquête) een vrij grote groep respondenten te benaderen. Door de Nederlandse Associatie (NAP) is toestemming gegeven om de ledenlijst te gebruiken voor het werven van 370 respondenten die verdeeld over het hele land praktijk voeren. Op deze manier is geprobeerd een zo representatief mogelijke afspiegeling van de beroepsgroep te geven.

Er is gebruik gemaakt van de mogelijkheid de vragen met behulp van een online enquête-programma aan de respondenten aan te bieden. De formulering van de vragen zijn voor alle respondenten hetzelfde, er zijn weinig open vragen en er zit een structuur en een logische volgorde in.

Binnen de sociale wetenschap is triangulatie een manier om informatie op geldigheid te toetsen, door deze met minstens twee andere bronnen te vergelijken. In dit onderzoek is vanuit verschillende hoeken gekeken naar de beeldvorming over vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers. Binnen het literatuuronderzoek zelf zijn gegevens over vrouwelijke daders in verschillende bronnen verzameld, zoals wetenschappelijke artikelen, boeken, gespecialiseerde (overheids-) websites en media-uitingen. Een kanttekening daarbij is dat veel gegevens zelfs van voor de eeuwwisseling komen. Toch biedt dit ook wel weer een historisch perspectief, een weergave van de ontwikkeling van de denkbeelden over dit thema, vooral over de aantallen en de leeftijd en het geslacht van de slachtoffers.

Het hoofddoel bij triangulatie is niet een antwoord te verkrijgen op een vooraf bepaalde onderzoeksvraag. Het is de bedoeling om overeenstemming te vinden tussen de uitkomsten van de verschillende onderzoeksmethoden. Dit is dit gedaan door de uitkomst van het literatuuronderzoek

¹³ Bij het vaststellen van betrouwbaarheid en validiteit is gebruik gemaakt van de door NCOI geadviseerde boeken over onderzoek, t.w. Verhoeven (2006), Van der Velde, Jansen & Dijkers (2013) en Brohm & Jansen (2012).

soortgelijk terug te laten komen in de vragen die voor het onderzoeksinstrument de enquête bedacht zijn en deze met elkaar te vergelijken.

Om te voorkomen dat er systematische fouten zijn gemaakt zijn een aantal maatregelen getroffen om de validiteit zo goed mogelijk te borgen.

Het doel van de vragenlijst was kennis over- en ervaring met vrouwelijke daders en hun slachtoffers te inventariseren onder een groep therapeuten.

Om te voorkomen dat daar systematische fouten in konden sluipen, is rekening gehouden met de mogelijkheid dat er vanwege gevoeligheden sociaal wenselijke antwoorden zouden worden gegeven. Onderwerpen als 'seksueel misbruik' en 'vrouwelijke daders' liggen gevoelig, maar ook vragen over werkervaring, scholing en doorverwijsmogelijkheden kunnen sociaal wenselijke antwoorden opleveren. Om dit te ondervangen zijn een aantal voorzorgsmaatregelen getroffen. Zo is in de mail aan de benaderde therapeuten in het begeleidend schrijven (bijlage 2) op het hart gedrukt zich te realiseren dat de enquête geen test of examen is, dat niet wordt onderzocht hoe de beroepsgroep of de individuele therapeut presteert, met daarbij het verzoek of men geen sociaal wenselijke antwoorden zou willen geven.

Om dit verschijnsel verder te ondervangen zijn controlevragen ingebouwd opdat zo min mogelijk vertekening van het onderzoek zou plaatsvinden.

Bij het vaststellen van *interne validiteit* is van belang of het redeneren binnen het onderzoek geldig is voor de onderzochte groep. Respondenten uit de groep ECP-therapeuten hebben dezelfde vragenlijst ingevuld, en de vragenlijst is ten tijde van het onderzoek niet bijgesteld.

De onderzoeksgroep is homogeen wat betreft het ECP-diploma en de aansluiting bij de NAP, maar qua achtergrond afkomstig uit verschillende vooropleidingen in modaliteiten van psychotherapie, zoals onder meer gestalt-therapie, psycho-hypnotherapie, psychodrama, existentiële psychotherapie, integratieve psychotherapie, bio-energetische therapie, psychosynthese-therapie.

De *externe validiteit* is verder gegarandeerd vanwege de generaliseerbaarheid van de vragenlijst. De betekenis van de meting respectievelijk van het instrument is te generaliseren naar andere therapeuten en hulpverleners. Er is ook gemeten of het verschil uitmaakt in welk deel van Nederland therapeuten praktijk voeren.

Een nadere uitwerking van de volgorde en de structuur van de vragenlijst is terug te vinden in bijlage 4. Dit biedt extra mogelijkheid voor anderen om dit onderzoek kritisch te laten beoordelen en het te kunnen repliceren.

Hoofdstuk 5. Resultaten en Analyse.

Hieronder worden de resultaten uit de enquête gepresenteerd. De volgende onderwerpen werden bevraagd: beeldvorming, praktijkervaringen met vrouwelijke daders van seksueel misbruik en/of hun slachtoffers, behandel- en doorverwijsmogelijkheden en, tot slot, persoonlijke reacties.

5.1. Algemeen

Het merendeel (77%) van de respondenten bleek meer dan 11 jaar praktijkervaring te hebben en de helft meer dan 26 jaar praktijkervaring. Het zijn dan ook veelal ervaren oudere therapeuten (50+), waarvan 65% zich heeft bijgeschoold op het gebied van seksueel misbruik. De meesten zijn afkomstig uit de provincies Gelderland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland. Uit de beantwoording van de vragen zijn qua praktijklocatie geen grote verschillen gebleken. Ongeveer 75% is vrouw, 25% man.

5.2. Beeldvorming vrouwelijke daders

Uit de analyse van vraag 8A en 8B blijkt dat na het verzoek aan de respondent zich een beeld te vormen over de betrokken personen en de interactie die bij seksueel misbruik plaatsvindt, dat zowel in eerste (74%) als in tweede instantie (67%) de gedachten uitgingen naar een mannelijke dader, met voornamelijk vrouwen en meisjes als slachtoffer.

Beeldvorming over vrouwelijke daders werd zowel in eerste (1%) als in tweede instantie (1%) weinig genoteerd.

De beeldvorming vertoont overeenkomsten met de resultaten uit het literatuuronderzoek van hoofdstuk 2, waar tot uitdrukking komt dat men eerder aan mannen dan aan vrouwen denkt wanneer het gaat over een dader van seksueel misbruik.

5.3. Beeldvorming slachtoffers van vrouwelijke daders

Het beeld van respondenten over de meest waarschijnlijke slachtoffers van mannelijke daders betreft voornamelijk vrouwen en meisjes (86,61%).

Volgens de literatuur is het slachtoffer van de mannelijke dader(s) vrijwel altijd een vrouw of een meisje (99%).

Het beeld van respondenten over de meest waarschijnlijke slachtoffers van vrouwelijke daders betreft voornamelijk jongens (62%) en weetniet (14%).

Volgens het literatuuronderzoek (hoofdstuk 2) is het slachtoffer van de vrouwelijke dader(s) echter eerder een man (79%) dan een jongen (38%).

10. Wie zou volgens u het meest waarschijnlijke slachtoffer van een VROUWELIJKE DADER van seksueel misbruik zijn?.

Een man		5 (4.46 %)
Een vrouw		0 (0 %)
Een jongen		69 (61.61 %)
Een meisje		12 (10.71 %)
Een baby		10 (8.93 %)
Ik weet het niet		16 (14.29 %)

n = 112

112

Wat opvalt is dat de gedachten van de respondenten in eerste instantie uitgaan naar een *jongen* als slachtoffer. Om vast te kunnen stellen of dit idee consistent zou zijn, werden vragen gesteld hoe respondenten dachten over de verhouding mannelijke/vrouwelijke dader bij een meisje, een vrouw, een jongen, een man.

11. Wanneer het slachtoffer een MEISJE (van 0-16 jaar) is...in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

12. Wanneer het slachtoffer een VROUW (vanaf 16 jaar) is...in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

13. Wanneer het slachtoffer een JONGEN (van 0-16 jaar) is...in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

14. Wanneer het slachtoffer een MAN (vanaf 16 jaar) is...in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

Een mannelijke dader%

Een vrouwelijke dader....%

Hierbij werd gevraagd de verhouding weer te geven, bijvoorbeeld 85%-15%, of 1%-99%.

Het beeld wat dááruit naar voren komt wijkt af van de inschatting bij vraag **10**. Uit vraag **11 t/m 14** komt naar voren dat het merendeel van de respondenten juist denkt dat meer mannen dan jongens misbruikt worden door vrouwen.

Het beeld van de respondenten blijkt niet consistent, dus niet betrouwbaar.

Ook volgens het onderzoek van De Haas (2011) worden mannen vaker dan jongens misbruikt door vrouwen, echter in veel grotere getale dan de respondenten inschatten.

In onderstaande tabel zijn de inschatting van respondenten en de resultaten van literatuuronderzoek naast elkaar gelegd:

<i>Enquêtevraag 11 t/m 14 Bij een vrouwelijke dader van seksueel misbruik:</i>	Literatuuronderzoek (De Haas) Verhouding mnl/vrl dader	Beeld van respondenten Verhouding mnl/vrl dader
Slachtoffer meisje	99% mnl – 1% vrl	82% mnl - 18% vrl
Slachtoffer vrouw	99% mnl – 1% vrl	87% mnl - 13% vrl
Slachtoffer jongen	59% mnl – 38% vrl (3%: meerdere daders)	72% mnl - 18% vrl
Slachtoffer man	21% mnl – 79% vrl	75% mnl - 25% vrl

5.4. Praktijkervaring

Bij vraag **10** geven respondenten aan dat ze verwachten dat voornamelijk jongens door vrouwen worden misbruikt. Wanneer deze inschatting door de dagelijkse praktijk ingegeven zou zijn, dan kan men zich afvragen of zij dan voornamelijk mannen die als jongen misbruikt zijn in behandeling hebben gehad. Het overgrote deel van de respondenten behandelt namelijk volwassenen. Toch blijkt uit de beantwoording van vragen **19** en **20** dat zij juist vaker een vrouw dan een man in behandeling hebben gehad, die misbruikt is geweest door een vrouw.

Bij vraag **15** blijkt dat 75% van de ondervraagden minstens 1 cliënt, en 22% meer dan 11 cliënten te heeft behandeld die tegen zijn/haar wil seksueel contact heeft gehad met een vrouw.

15. Hoe vaak schat u in dat u tijdens uw hulpverlenersloopbaan met een cliënt sprak, die (ooit) tegen zijn/haar zin seksueel contact heeft gehad met een vrouw?

geen		29 (25.89 %)
1-2		24 (21.43 %)
3-4		25 (22.32 %)
5-10		9 (8.04 %)
11 of meer		25 (22.32 %)

n = 112

112

Aansluitend op de vorige vraag is nog uitgesplitst (bij vraag **16**) of het seksueel misbruik gepleegd werd door: Een vrouw alleen; Een vrouw in combinatie met mannelijke dader; Meerdere vrouwen; Groepsmisbruik; Een combi van meerdere mannen en vrouwen. Doordat het overgrote deel van de respondenten dit niet volledig heeft ingevuld (er was geen verplichting in het programma aangebracht iets te moeten invullen), lijken de cijfers niet voldoende te kunnen uitdrukken.

Met een vrouw die haar gedachten verlangens of haar daden onthulde met betrekking tot het afdwingen van seksueel contact met een man, vrouw of kind, hadden de meeste van de respondenten geen ervaring. Slechts 15 (14,29%) van de 105 respondenten wel. Daarvan hadden 9 respondenten 1 cliënt; 3 respondenten 2 cliënten; 1 respondent 3 cliënten en 2 respondenten 5 van dergelijke cliënten gehad. (vraag **17**)

17. Hebt u ooit een vrouw in behandeling gehad die haar gedachten, verlangens of daden onthulde met betrekking tot het afdwingen van seksueel contact met een man, vrouw of kind?

Ja, in totaal ongeveer (vul in het veld het geschatte aantal)		15 (14.29 %)
Nee		90 (85.71 %)

n = 105

105

In vergelijking met “ervaring met daders” hadden respondenten meer ervaring met het behandelen van de slachtoffers van vrouwelijke daders die als kind, als volwassen vrouw of als volwassen man misbruikt waren.

De verwachting van het resultaat van vraag **18**, een kind-slachtoffer, lag lager omdat het grootste deel van de respondenten niet met kinderen of jongeren werkt. De aanname was dat respondenten die uitsluitend met volwassenen werken geen kinderen in behandeling gehad kunnen hebben, dus ook niet een kind dat misbruikt werd door een vrouw.

Toch blijkt het percentage (bij **18**) hoger dan realistisch gezien mogelijk is. De oorzaak kan er niet in liggen dat door de kindertherapeuten vaak kinderen worden gezien die misbruikt zijn door een vrouw. De kindertherapeuten onder de respondenten hebben namelijk 1 tot 3, en één kindertherapeut 5 cliëntjes gezien die waren misbruikt door een vrouw.

Er viel op dat van de 25 respondenten die bij vraag **18** een bepaald aantal kinderen zouden hebben behandeld, er 11 (!) bij waren, die bij vraag **4** hadden ingevuld niet met kinderen, maar uitsluitend met volwassenen te werken. Mogelijke verklaringen zouden kunnen zijn dat zij de vraag verkeerd hebben begrepen, of dat zij mogelijk toch met kinderen werken, of dat zij dit in het verleden hebben gedaan. Of al dan niet in het verlengde van de hulpverlening aan (volwassen) ouders toch ook een kind hebben behandeld. De betrouwbaarheid van dit cijfer is dus discutabel.

18. Hebt u ooit EEN KIND in behandeling gehad die (nu of in het verleden) seksueel misbruikt werd door een vrouw?

Ja, in totaal ongeveer		25 (23.81 %)
Nee		80 (76.19 %)
n = 105 # 105		

19. Hebt u ooit EEN VROUW in behandeling gehad die (nu of in het verleden) seksueel misbruikt werd door een vrouw?

Ja, in totaal ongeveer		45 (42.86 %)
Nee		60 (57.14 %)
n = 105 # 105		

20. Hebt u ooit EEN MAN in behandeling gehad die (nu of in het verleden) seksueel misbruik werd door een vrouw?

Ja, in totaal ongeveer		41 (39.05 %)
Nee		64 (60.95 %)
n = 105 # 105		

Bij vraag **19** en **20** zien we dat respondenten in hun praktijk vaker een vrouw (43%) dan een man (39%) in behandeling te hebben gehad die seksueel misbruikt werd door een vrouw. Het aantal respondenten dat - ondanks hun langdurige carrière - nog nooit een man of een vrouw die door een vrouw is misbruikt is tegengekomen, bedraagt meer dan de helft.

Wanneer wordt teruggekeken naar vraag 10, dan lijkt het niet logisch dat 0% van de respondenten daar had ingeschat dat het meest waarschijnlijk slachtoffer van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik een vrouw zou kunnen zijn.

Bij vraag **21** schat het overgrote deel van de respondenten (86,67%) in dat er geen verschil in schadelijk effect zou zijn of een slachtoffer door een man of een vrouw misbruikt is. Het minst schadelijk wordt seksueel misbruik door een vrouw geacht (4,76%). Uit literatuuronderzoek blijkt het tegenovergestelde, n.l. dat seksueel misbruik door een vrouwelijke dader juist meer impact heeft dan over het algemeen wordt aangenomen.

21. Hoe schat u de ernst van schadelijke gevolgen van seksueel misbruik voor het slachtoffer in?

Het meest schadelijk acht ik seksueel misbruik door:

een mannelijke dader		9 (8.57 %)
een vrouwelijke dader		5 (4.76 %)
geen verschil in schadelijk effect		91 (86.67 %)

Onder vraag **22** kon worden ingevuld hoe de betreffende respondent tot deze keuze kwam. Deze vraag bleek soms lastig te beantwoorden voor de respondenten, getuige antwoorden als: *lastig, onmogelijk, wat een ongenueanceerde vraag, dit is niet te meten*. Respondenten waren dan eerder geneigd de bekende nadelige gevolgen van misbruik te beschrijven dan dat zij hun antwoord onderbouwden met waarom er al dan geen verschil in zou zijn.

Respondenten, die dachten dat er geen verschil in schadelijke gevolgen voor een slachtoffer zou zijn wanneer de dader mannelijk of vrouwelijk zou zijn, redeneerden vooral vanuit betrokkenheid met elke cliënt (man, vrouw of kind) die een dergelijk trauma meemaakt, getuige opmerkingen als:

- *het machtsmisbruik en het verlies van eigenwaarde en eigen beschikking over je lijf heeft altijd zeer schadelijke effect, het hangt af van verhouding draagkracht/draaglast uit hoe schadelijk het blijkt, maar is in elk geval traumatisch.*
- *het misbruik op zich is afschuwelijk, grenzen overschreden, maakt het niet uit of door wie*
- *een slachtoffer is een slachtoffer, ongeacht het geslacht*

Degenen die dachten dat het misbruik door een man schadelijker is, onderbouwden dit door opmerkingen over dat er meer geweld en penetratieverwonding zou plaatsvinden. Eén respondent dacht dat mannen het meestal niet als misbruik ervaren als ze op jonge leeftijd te vroeg seks hadden met oudere vrouwen (respondent verwijst daarbij naar boek van Jan Wolkers). En een ander: *Hoe een zwakkeling moet je wel niet zijn om je door een vrouw te laten misbruiken.*

Er waren slechts 5 respondenten die een vrouwelijke dader schadelijker achtten. Toch waren er ook respondenten, die weliswaar voor “even schadelijk” hadden gekozen, maar in het tekstvak toch opmerkingen schreven, die naar de specifieke nadelige effecten van een vrouwelijke dader verwezen.

- *De schaamte van een man die door een vrouw misbruikt zou zijn.*
- *Schaamte en eenzaamheid is wellicht bij mannen nog een groter probleem dan bij vrouwen*
- *De mate van ontkenning is groter (3x)*
- *Bij een vrouw wordt het minder als misbruik gezien.*
- *Verzorgend vertrouwen wat nog meer beschaamd wordt; contact met een vrouw lijkt veiliger*
- *Hoe vrouwelijker de relatie hoe schadelijker*
- *Misbruik door vrouwen is een nog groter taboe en dus verborgen. Tevens wordt lichamelijk contact niet snel gezien als beschadigend.*
- *Vanwege de hechting en de belangrijkheid van de moeder in de beginperiode.*
- *Van vrouwen wordt meer bescherming en zorg verwacht, het verraad voelt dan veel groter.*
- *Omdat er een dubbel taboe ligt. Misbruikt worden door een vrouw verlangt het doorbreken van nog meer vooroordelen.*

5.5. Behandel- en verwijsmogelijkheden.

Bij de laatste vragen van de enquête kon worden aangegeven of men dacht hulp te kunnen bieden aan dader en slachtoffer, of te zorgen voor voldoende doorverwijzingsmogelijkheden.

5.5.1. Behandel- en verwijsmogelijkheden mbt een vrouwelijke dader van seksueel misbruik.

23. Beschikt u over voldoende mogelijkheden om zelf hulp te bieden aan een vrouwelijke dader van seksueel misbruik?

ja, aangezien		52 (49.52 %)
nee, omdat		53 (50.48 %)

Ongeveer de helft van de respondenten gaf aan wel hulp te kunnen bieden aan een vrouwelijke dader, omdat ze van mening was genoeg opleiding en ervaring te hebben op dit gebied. De overige respondenten die dat niet konden, gaven aan geen kennis of vaardigheden genoeg te hebben, of dat zij slechts met kinderen of jongeren werkten. Overige argumenten waren:

- *ik wil dat niet (3x)*
- *momenteel niet, omdat ik bang ben niet vrij te staan*
- *ik kan de onderliggende agressie niet aan*
- *ik heb een oordeel over daders*
- *strafbare feiten verwijst ik door*
- *ik ben een man, dus.*

Van degenen die niet zelf hulp konden bieden aan een vrouwelijke dader van seksueel misbruik zou 72% doorverwijzen. Op de vraag naar wie, antwoordde iedereen non-specifiek (*naar een vrouwelijke, een gespecialiseerde, een getrainde collega, een psychiater, een traumacentrum*). Bijna 30% realiseerde zich onvoldoende doorverwijsmogelijkheden te hebben.

24. Indien uw antwoord "nee" luidde, beschikt u dan over voldoende doorverwijsmogelijkheden?

ja, ik verwijst dan naar:		48 (71.64 %)
nee, ik heb onvoldoende doorverwijsmogelijkheden		19 (28.36 %)

n = 67
67

5.5.2. Behandel- en verwijsmogelijkheden mbt een slachtoffer van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik.

Respondenten gaven aan meer mogelijkheden te hebben voor slachtoffers m/v van vrouwelijke daders. Bijna 75% gaf aan dit te kunnen vanwege opleiding en ervaring.

De respondenten die geen hulp kunnen verlenen aan slachtoffers m/v van vrouwelijke daders gaven meestal aan te weinig kennis te hebben. Aangezien de meeste respondenten hadden aangegeven geen verschil in schadelijk effect waar te nemen, zal deze laatste groep waarschijnlijk gelijkluidend geantwoord hebben wanneer het hier een mannelijke dader betrof. Er waren 2 respondenten die onvoldoende mogelijkheden zouden hebben omdat zij kindertherapeut zijn, 1 respondent gaf de eigen sekse als reden op (*ik ben een man*).

25. Beschikt u over voldoende mogelijkheden om zelf hulp te bieden aan slachtoffers m/v van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik?

ja, aangezien		78 (74.29 %)
nee, omdat		27 (25.71 %)

n = 105
105

26. Indien uw antwoord "nee" luidde, beschikt u dan over voldoende doorverwijsmogelijkheden?

ja, ik verwijst dan naar:		21 (60 %)
nee, ik heb onvoldoende doorverwijsmogelijkheden		14 (40 %)

n = 35
35

Van degenen die niet zelf hulp konden bieden aan een slachtoffer van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik zou 60% kunnen doorverwijzen. Op de vraag naar wie, antwoordde iedereen non-specifiek (*een collega, een instelling*). 40% realiseerde zich onvoldoende doorverwijsmogelijkheden te hebben.

5.6. Opmerkingen van de respondenten.

Van de reacties in het tekstveld waarin de respondenten hun aanvullende vragen, opmerkingen of bespiegelingen naar aanleiding van de enquête konden weergeven, kunnen naast algemene opmerkingen en succeswensen nog twee inhoudelijke categorieën worden onderscheiden.

5.6.1. Opmerkingen waaruit bleek dat de **verwachtingen** van respondenten niet correspondeerden met de doelstelling van het onderzoek. De enquête had tot doel de beeldvorming rond vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers onder de respondenten te inventariseren.

Naast vragen over genderspecifieke beeldvorming werd geïnformeerd naar praktijkervaring, behandel- en doorverwijsmogelijkheden. Door het onderwerp niet gespecificeerd te presenteren (*de enquête gaat over bepaalde aspecten van seksueel misbruik*) werd beantwoording mogelijk zonder voorkennis over 'waar het naar toe ging'. Dit had wel tot gevolg dat respondenten niet altijd begrepen waarom zij niet inhoudelijk bevraagd werden op hun deskundigheid:

- *wat wil je eigenlijk?*
- *je vragen zijn te algemeen om als zinvol over te komen!*
- *mijn specialisatie is breder dan seksueel misbruik*
- *de conclusies die je trekt zullen wel oppervlakkig/algemeen zijn, omdat je niet differentieert naar de aard en ernst, welke factoren van invloed waren. De ene verkrachting is niet hetzelfde als de andere, waardoor verloopt de verwerking van de gebeurtenissen bij de een sneller/makkelijker dan bij de ander, in de behandeling van daders is het niet zwart/wit of je met ze kunt werken of doorverwijst. Ook hierbij spelen veel factoren waar je niet naar vraagt.*
- *Ik had heel weinig affiniteit met de vragen, vond sommige vragen raar*
- *Ik vind het jammer dat er weinig focus was op de soort schade die de slachtoffers ervaren.*

5.6.2. Opmerkingen waaruit bleek dat respondenten zich realiseerden **weinig aandacht** voor het gebied te hebben:

- *Heel interessant om te merken dat je je eigen referentiekader hebt mbt "misbruik". Dat móet invloed hebben op je hulpverlening en daar ben ik me nog niet genoeg van bewust.*
- *De vragen waren soms lastig gesteld, maar wel interessant om het me af te vragen, lijkt me een belangrijk onderwerp.*
- *Naar mijn idee is seksueel misbruik door vrouwen onderbelicht en daarom vind ik dit een belangrijk onderzoek*
- *Ik denk dat het hulpverleningsveld te weinig ingericht is op vrouwelijke daders van seksueel geweld*
- *Eigenlijk vreemd dat ik nog nooit een dergelijke cliënt heb gehad. Ligt misschien aan mij?*
- *Verrassend om te bemerken dat in mijn optiek de dader een man is/zou moeten zijn. Goed om hier meer over te weten voor mezelf.*
- *Tja, wat maakt dat ik minder vrouwelijke daders hoor/zie. Is dat een groter taboe? Zie ik het niet?*

5.7. Samenvatting Veldonderzoek

- Als het over seksueel misbruik gaat, denkt men voor 99% in zowel eerste als tweede instantie aan een mannelijke dader, en 1% aan een vrouwelijke dader van seksueel misbruik.
- Men denkt dat het meest waarschijnlijke slachtoffer van een vrouwelijke dader een jongen is.
- Ongeveer 50% heeft ongeveer evenveel mannen als vrouwen in behandeling gehad die slachtoffer waren van een vrouwelijke dader, 50% nog nooit.
- 11 therapeuten die uitsluitend volwassenen behandelen zeggen kinderen behandeld te hebben die slachtoffer zijn van vrouwelijke daders.
- 75% van de ondervraagden heeft minsten 1 cliënt en 22% meer dan 11 cliënten behandeld die tegen zijn/haar wil seksueel contact heeft gehad met een vrouw.
- 85,71% heeft nooit een vrouw in behandeling gehad die haar gedachten, verlangens of daden onthulde met betrekking tot het afdwingen van seksueel contact met een man, vrouw of kind.
- 86,78% (91 pp) dacht dat er geen verschil in schadelijke gevolgen voor een slachtoffer zou zijn bij een mannelijke of een vrouwelijke dader. Ondanks dat respondenten bij hun keuze voor 'geen verschil' daarbij 12x naar de specifieke nadelige effecten van een vrouwelijke dader verwezen.
- Ongeveer de helft van respondenten denkt hulp te kunnen bieden aan een vrouwelijke dader van seksueel misbruik vanwege opleiding en ervaring.
- Van de andere helft die niet zelf hulp zou kunnen bieden aan vrouwelijke daders zou 72% doorverwijzen, maar benoemen daarbij geen gespecialiseerde behandelaars of –instanties bij naam.
- 75% denkt slachtoffers van een vrouwelijke dader te kunnen behandelen vanwege opleiding en ervaring.
- Van de resterende 25% zal 60% doorverwijzen, maar benoemen daarbij geen gespecialiseerde behandelaars of -instanties bij naam. De overige 40% realiseert zich onvoldoende doorverwijzingsmogelijkheden te hebben.

Hoofdstuk 6. Conclusie en aanbeveling

6.1. Inleiding.

Op basis van de resultaten van het literatuuronderzoek, het veldonderzoek en de analyse ervan kunnen nu conclusies getrokken worden over de hoofdvraag van dit onderzoek:

Welke factoren beïnvloeden de signalering van vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers

Om daar antwoord op te vinden zijn een aantal deelvragen opgesteld en is het volgende onderzocht:

1. Hoe vaak komt het voor dat vrouwen seksueel misbruik plegen?
2. Wat kenmerkt vrouwelijke daders van seksueel misbruik?
3. Wat kenmerkt de situatie van slachtoffers van seksueel misbruik door vrouwen?
4. Welke factoren beïnvloeden het imago van de vrouwelijke dader van seksueel misbruik en haar slachtoffers?
5. Welke kennis en praktijkervaring heeft de beroepsgroep met vrouwelijke daders van seksueel misbruik?
6. Welke kennis en praktijkervaring heeft de beroepsgroep met de slachtoffers van vrouwelijke daders van seksueel misbruik?

Hieronder volgen nu de conclusies en aanbevelingen.

6.2 Conclusies

- Uit het literatuuronderzoek kunnen we concluderen dat vrouwen weliswaar minder vaak zedendelicten plegen dan mannen, maar als ze het doen worden ze niet gemakkelijk herkend. Zowel uit het literatuur- als uit het veldonderzoek blijkt dat zelfs professionals zich veelal niet bewust zijn van het feit dat van mannelijke slachtoffers boven de 16 jaar de pleger vaker een vrouw is dan een man en dat misbruik door een vrouw in de meeste gevallen ernstiger gevolgen heeft dan misbruik door een man. Het aantal wordt dus sterk onderschat.
- In tegenstelling tot mannelijke daders blijkt uit het literatuuronderzoek dat de groep vrouwelijke daders minder heterogeen is. Vrouwen plegen vanuit zeer verschillende motieven en verschillende problematieken zedendelicten, en vrouwen maken eerder gebruik van de minder herkenbare strategieën met betrekking tot macht. Verder leidt het imago van de liefdevolle en verzorgende vrouw tot ontkenning van de potentie van een vrouw tot seksueel misbruik.
- Feiten betreffende vrouwelijke daders en de slachtoffers daarvan worden gebagatelliseerd en vervormd. Wanneer het imago van de vrouw slechts beïnvloed zou zijn door fenomenen als 'vooroordelen', 'stereotypering' of 'dubbele moraal', dan zou het wél gesignaleerd worden, maar op een verzachtende manier geduid. Dit leidt tot de conclusie dat hier sprake moet zijn van een taboe, waarbij iets niet-opgemerkt wordt of juist ontkend, en gepaard gaat met een emotionele reflex. Het vermoeden van een taboe vond bevestiging in het veldonderzoek, waaruit bleek dat ervaren hulpverleners zich vaak niet bewust zijn van de interferentie van beeldvorming en feitelijke waarneming. Deze bevinding sluit aan bij het literatuuronderzoek, waaruit bleek dat in sommige artikelen de auteurs de data betreffende vrouwelijke daders en/of mannelijke slachtoffers (wellicht onbewust) ontkennen.
- Bewust bekend zijn met het fenomeen dat vrouwen seksueel misbruik plegen blijkt vanwege het taboe niet automatisch te leiden tot signalering van vrouwelijke daders en/of hun slachtoffers. Hierdoor wordt de mogelijkheid van adequate aanpak of hulpverlening aan daders en/of slachtoffers beperkt. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat er vele aanwijzingen zijn dat de in de maatschappij veelvoorkomende ontkenning terug is te vinden bij professionals en hun reacties. Het veldonderzoek geeft ook aanwijzingen in die richting.
- Het taboe met betrekking tot vrouwelijke daders van seksueel misbruik treft ook de slachtoffers daarvan. Slachtoffers lopen niet alleen een trauma op. Zowel maatschappelijk als in de hulpverlening stuiten zij ook nog eens op onwetendheid, onbekendheid, ongeloof, ridiculisering en ontkenning.

Het slachtoffer van misbruik door een vrouw is onderdeel van de maatschappij en kent daardoor binnen zichzelf ook het taboe van onze cultuur die ons het zwijgen oplegt. Als man het seksuele slachtoffer van een vrouw (het zwakkere geslacht) te zijn brengt schaamte, vernedering en aantasting van de mannelijkheid met zich mee. En wie gelooft je als kind, dat niet je vader maar je moeder je seksueel misbruikt?

Ontkenning van de ervaringen van het slachtoffer (door anderen of zichzelf) leidt in de meeste gevallen tot secundaire victimisatie, ook bij onthulling op een latere leeftijd.

Uit het veldonderzoek blijkt dat respondenten een slachtoffer van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik wel zouden kunnen behandelen wanneer deze een hulpvraag zou presenteren. Omdat de meesten geen onderscheid weergeven/waarnemen tussen slachtofferschap door een mannelijke en dat door een vrouwelijke dader kan er niet van worden uitgegaan dat zij alert zijn op de gevolgen van secundaire victimisatie.

6.2. Aanbevelingen.

- In de hulpverlening dient standaard tijdens intakegesprekken gevraagd te worden naar eventuele seksueel misbruikervaringen, zowel aan vrouwen, kinderen als mannen. Wanneer daar bevestigen op wordt gereageerd dient expliciet naar de sekse van de dader(s) gevraagd te worden (*“was het een man of een vrouw? of mogelijk meerdere mensen?”*)
- Een adequate reactie van een hulpverlener op de onthulling van een vrouwelijke dader of van het slachtoffer van een vrouwelijke dader is van groot belang voor een effectief contact. Het is voor cliënt van belang te weten dat de hulpverlener de mogelijkheid van een vrouwelijke dader erkent en serieus neemt. Voor een hulpverlener is het essentieel zich bewust te zijn welk taboe op het onderwerp rust.
- Hulpverleners dienen de veronderstelling los te laten dat vrouwen ‘zoiets’ niet zo snel doen, en dat het niet uitsluitend eenmalig, onder dwang van een mannelijke partner, of altijd in het verlengde van verzorgende handelingen ligt.
- Bij hulpverlening aan vrouwen en meisjes moet daarom ook aandacht besteed worden aan (risico op) mogelijk dadergedrag en men dient rekening te houden met vrouwelijke daders die langdurig seksueel misbruik op eigen initiatief plegen, en dat zij veel meer volwassen mannelijke slachtoffers maken dan maatschappelijk wordt aangenomen. Ook dient rekening gehouden te worden met de specifieke schadelijke gevolgen voor een slachtoffer van seksueel misbruik door een vrouwelijke dader, zoals secundaire victimisatie.
- Er moet meer onderzoek komen naar de specifieke dynamiek van seksueel misbruik door vrouwen, zodat behandelingsmethodieken voor slachtoffers en daders ontwikkeld kunnen worden die hierop aansluiten.
- Ook opleidingen voor hulpverleners of therapie-opleidingen kunnen meer aandacht besteden aan het taboe rond de vrouwelijke dader en de slachtoffers daarvan.
- Over misbruikte vrouwen zijn erg veel boeken geschreven en websites gemaakt. Maar mannen die seksueel misbruikt zijn door vrouwen herkennen zelden hun verhaal in een boek, op een website, in een interview, of in het verhaal van een ander. Daarom dienen voor mannen, die seksueel misbruikt zijn door vrouwen soortgelijke voorzieningen worden getroffen om hun isolement op te heffen.
- Maar alles staat of valt met de (brede maatschappelijke) erkenning van seksueel misbruik door vrouwen. Het beeld dat vrouwen, en zeker moeders, puur en alleen door hun vrouw zijn niet in staat zouden zijn tot seksueel misbruik mag geen stand houden. De aard, omvang en schadelijkheid kan pas helder worden als het taboe rond dit thema wordt opgeheven. Daarvoor is goede voorlichting nodig aan zowel publiek als professionals opdat zowel vrouwelijke daders als de slachtoffers daarvan niet langer onzichtbaar blijven.

Hoofdstuk 7. Reflectie

Om te kunnen voldoen aan de steeds veranderende eisen die beroepsvereniging en zorgverzekeraars aan mij stellen heb ik vorig jaar een EVC-traject gedaan. Dit resulteerde in vrijstelling van alle competenties, inclusief de specialisatie. Voor de voltooiing van mijn HBO-MWD-traject restte mij nog een scriptie te schrijven in de vorm van een onderzoek, binnen de daartoe gestelde termijn. Het is gelukt om een onderzoek op te zetten waarin ik gebruik heb gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden, namelijk een literatuurstudie, kwalitatief en kwantitatief (veld-)onderzoek. Ik was tot voor kort niet bekend met de materie rond onderzoekswerk, daarom ging er meer tijd in zitten dan verwacht.

Hoewel ik het schrijven en vormgeven van de eindscriprie als een pittige klus heb ervaren, heb ik er ook plezier in gevonden om dit onderwerp eens goed op de kaart te zetten.

Een ander doel was alert te blijven op aannames rondom de genderissue van mijn scriptieonderwerp. Het onderwerp leent zich daar nogal voor, en mijn aannames over de aannames die onder collegae zouden leven hebben bij mij zelf weer een rol gespeeld.

Tijdens het maken van mijn enquête heb ik mijn uiterste best gedaan om de vragen zo neutraal mogelijk op te stellen, opdat de resultaten valide en betrouwbaar zouden zijn, en niet beïnvloed door mijn persoonlijke overtuigingen. Daarom heb ik extra tijd gestoken in het onderwerp betrouwbaarheid & validiteit. Bij het opstellen van de vragen en het uitwerken van de resultaten van de enquête ben ik minutieus te werk gegaan en kon daardoor waarheidsgetrouw feitelijke conclusies trekken.

Tijdens het opstellen en verwerken van de resultaten van mijn enquête ging het onderwerp nog meer leven. Ik ontdekte overeenkomsten met het therapeutisch proces, waarin je als hulpverlener ook alert moet blijven op aannames, en onafhankelijk van je eigen wereldmodel de inhoudelijke uitkomst van de therapie door de cliënt laat vormgeven. Ook in dat proces geef ik sturing aan de vorm, niet aan de inhoud.

Conclusie: persoonlijke leerdoelen behaald, om bovenstaande redenen ben ik ook wel trots op mezelf dat ik dit proces binnen deze tijdspanne heb volbracht.

8.1. BOEKEN

- Brohm, B & Jansen, W.** (2012) *Kwalitatief onderzoek*, Oosterhout, Sentia Academic Publishers
- Freud, S.** (1915). *Die Verdrängung*. In het Nederlands gelezen in *De psychologie van Freud*, van Calvin S. Hall. Rotterdam, Ad.Donker.
- Freud, S.** (2000) *Beschouwingen over Cultuur*, in een vertaling van W. Oranje (2000), hoofdstuk *Totem en taboe*. Amsterdam, Uitgeverij Boom.
- Linden, P. van der en Steketee M.**, 1999. *Daderhulpverlening in Nederland*. Utrecht, TransAct.
- Saradjian, J.** (1996) *Women who sexually abuse children – From research to practice*, Chicester, John Willey and sons (Wiley Series in Child Care and Protection Edited by Kevin D. Browne The University of Birmingham, UK, and Margaret A. Lynch Guy's Hospital, London, UK).
- Verhoeven, N.** (2006). *Wat is onderzoek*, Amsterdam, Uitgeverij Boom.
- Velde, M. van der, Jansen P en Dijkers, J.** *Toegepast onderzoek*. Hilversum, Concept uitgeefgroep van Educatieve Uitgeverij Nederland.
- Wais, M. en Gallé, I.** (1997) *Alledaags Misbruik*. Zeist, Uitgeverij Vrij Geestesleven.

8.2. TIJDSCHRIFTEN

- Cook-Daniels, L.** (2009). Female perpetrators and male victims of sexual assault: Why the are so invisible. Verkregen via www.forge-forward.org, maar ook gepubliceerd in *Victimization of the Elderly and Disabled*, Vol. 11, No. 5, 2009.
- Denov, M.S.** (2003). The myth of innocence: Sexual scripts and the recognition of child sexual abuse by female perpetrators. *The Journal of Sex Research*, 40, 303-314
- Denov, M.S.** (2004). The Long-term effects of child sexual abuse by female perpetrators: A qualitative study of male and female victims. *Journal of interpersonal violence*, Vol. 19 No. 10, 1137-1156.
- Fergus, L., & Keel, M.** (2005). *Adult victim/survivors of childhood sexual assault* (ACSSA Wrap, No. 1). Melbourne: Australian Centre for the Study of Sexual Assault.
- Finkelhor, D., I.A. Lewis** (1988) An epidemiologic approach to the study of child molestation. In Prentky, R.A., V.L. Quinsey, Human sexual aggression: current perspectives, p. 64-78. New York, New York Academy of Sciences.
- Green, A.H.** (1999). Female Sex Offenders. In: J.A. Shaw (ed.). *Sexual Aggression*. Washington: APP, 195-210.
- Haas, S. de** (2011) Seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren en volwassenen in Nederland, gepubliceerd in de *Bevolkingsstudie Seksuele gezondheid in Nederland 2011*, als los artikel gepubliceerd in 2012, *Tijdschrift voor Seksuologie*.
- Hetherington, J.** (1999). The idealization of women: Its role in the minimization of child sexual abuse by females. *Child Abuse & Neglect*, Vol. 23, No.2, pp. 161-174, 1999.
- Holla, M.** (2005) *Seksueel misbruik van kinderen door vrouwen*. Bachelorthese Psychologie. Universiteit van Amsterdam.
- Lab D.D., Feigenbaum J.D., De Silva P.** (2000) Mental health professionals' attitudes and practices towards male childhood sexual abuse. *Child Abuse Neglect*. 24(3): 391-409.
- Mathews, J.K., Matthews, R. & Speltz. K.** (1991). Female Sex Offenders: a Typology. In: M.Q. Patton (ed.) *Family Sexual Abuse: Frontline Research and Evaluation*. Newbury Park: Sage, 199-219.
- Vandiver, D.M. & Kercher, G.** (2004). Offender and Victim Characteristics of registered female sexual offenders in Texas: a proposed typology of Female Sexual Offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 16, 121-137.
- Wijkman, M.D.S., Bijleveld, C.C.J.H. & Hoving, E.** (2008). "Zoiets doet een vrouw niet". Kenmerken en subtypen van vrouwelijke zedendelinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50(3), 215-233.

8.3. WEBSITES

Cono, Coördinerend Orgaan Nascholing en Opleiding in de GGZ. Verkregen september 2014 van <http://www.conoggz.nl/beroepenschema/>

Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie. Verkregen september 2014 van <http://www.kenniscentrum-kjp.nl/ouders/Stoornissen-1/Trauma-en-kindermishandeling-1/Inleiding-12>

Ministerie van VWS, verkregen september 2014 van <http://www.huiselijkgeweld.nl/feiten/feiten/landelijk/daders-van-huiselijk-geweld>

Movisie, landelijk kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, sociale zorg en sociale veiligheid. Verkregen maart 2014 van <https://www.movisie.nl/kennisdossier/seksueel-geweld> en <http://www.movisie.nl/feiten-en-cijfers-feiten-cijfers-seksueel-geweld>.

Mulder, V. (2014), De Correspondent. *Een opgewonden juf is de natte droom van elke puberjongen. Toch?* Verkregen januari 2014 van <https://decorrespondent.nl/636/Een-opgewonden-juf-is-de-natte-droom-van-elke-puberjongen-Toch-/51198805812-2f3c1bfd>

Munro, K (2002), Male Sexual Abuse Victims of Female Perpetrators: Society's Betrayal of Boys. Verkregen in maart 2014 van www.KaliMunro.com

Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk (N.O.V.) heeft een website ontwikkeld met als doel seksueel overschrijdend gedrag binnen vrijwilligersorganisaties te voorkomen en een veilige omgeving te scheppen. Verkregen op 25 oktober 2014 van <http://www.inveiligehanden.nl/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag>

RutgersWPF, *Seks in de praktijk*. Verkregen juli 2014 van www.seksindepraktijk.nl.

Verhoef, Marcel, docent zedenopleiding aan de politieacademie te Apeldoorn. Verkregen april 2014 van www.seksueelmisdrijf.nl

Volkskrant (2010). Mannen en de kinderopvang: Een beladen combinatie, verkregen september 2014 van <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/4244/Kindermisbruik/article/detail/1072603/2010/12/14/Mannen-en-de-kinderopvang-een-beladen-combinatie.dhtml>

Wolzak, A. en Ten Berge, I. (2008). Gevolgen van kindermishandeling. Artikel te vinden op het Nederlands Jeugd Instituut, verkregen september 2014. http://www.nji.nl/nl/Gevolgen_Kindermishandeling.pdf

Wet Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling, opgesteld door ministeries van VWS, Jeugd en Gezin, OCW en Justitie. Verkregen september 2014 van <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/hulp-bieden/meldcode>

Wikipedia (2014), Waarneming (perceptie), 'Sociale perceptie' en 'Stereotype'. Verkregen juni 2014 op http://nl.wikipedia.org/wiki/Waarneming_%28perceptie%29#Sociale_perceptie en <http://nl.wikipedia.org/wiki/Stereotype>

8.4. VERSLAGEN VAN COMMISSIES

Commissie Deetman (2011) *Eindrapport seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-katholieke kerk*.

Commissie Samson (2012) *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen*.

EVC, EVC Nederland te Hilversum, verkregen juli 2013 van <http://www.evc-centrum-nederland.nl/EVC-procedure/2012-Zorg-Welzijn-en-Hulpverlening-HBO-Bachelor-Maatschappelijk-werk-en-dienstverlening.html>

Oudendammer, F. den en Lakerveld, J. (2009). *Rapport 'Onder en Boven NAP'* (2009) Platform Opleidingen, Onderwijs en Organisatie (PLATO) van de Universiteit Leiden.

Bijlagen.

In de bijlagen vindt de lezer documenten die te uitgebreid waren om integraal in de tekst op te nemen, maar toch belangrijk genoeg om dit u niet te willen onthouden.

De bijlagen bieden tevens extra mogelijkheid voor anderen om dit onderzoek kritisch te laten beoordelen en te kunnen repliceren.

Het betreft de volgende bijlagen:

▪ Bijlage 1 – Terminologie rond seksueel misbruik	40
▪ Bijlage 2 – Mailbericht aan mogelijke respondenten	41
▪ Bijlage 3 – Vragenlijst on-line enquête	42
▪ Bijlage 4 – Toelichting op de volgorde en structuur vragenlijst	49

Bijlage 1. Terminologie rond seksueel misbruik.

Er zijn verschillende termen en definities in omloop: seksueel grensoverschrijdend gedrag, seksueel geweld, seksueel misbruik, incest, aanranding, verkrachting, seksuele intimidatie.

Wanneer een volwassene of een kind gedwongen wordt seksueel getinte handelingen uit te voeren of te ondergaan, wordt dat seksueel geweld of seksueel misbruik genoemd. Seksueel getinte handelingen variëren van seksuele aanrakingen (aanranding) tot binnendringen in het lichaam (verkrachting).

De term ‘seksueel geweld’ wordt gebruikt als begrip voor alle vormen van seksueel getinte ongewenste handelingen als seksuele intimidatie, aanranding, verkrachting, seksuele kindermishandeling, incest, gedwongen prostitutie.

De term ‘seksueel misbruik’ wordt vaak gehanteerd als er een vertrouwensband of een afhankelijkheidsrelatie is tussen pleger en slachtoffer.

Als het gaat om seksueel misbruik binnen het gezin of familie, wordt ook wel de term incest gebruikt.

TransAct¹⁴ hanteerde tot 2007 de volgende definitie van seksueel misbruik:

‘Iedere interactie waarin iemand ertoe wordt gedwongen seksuele handelingen te ondergaan of uit te voeren. Onder dwang wordt verstaan iedere situatie, waarin het slachtoffer niet het gevoel heeft te kunnen weigeren of zich aan de situatie te kunnen onttrekken. Dwang kan variëren van psychologische druk of chantage tot fysiek geweld.’

Op de website van Movisie¹⁵ vinden we de jongste termen en definities:

De term Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag (SGOG) wordt gehanteerd als paraplubegrip, waarbij wordt vermeld dat het een moeilijk af te bakenen begrip is, omdat de grens voor iedereen verschillend is.

Samen met Sensoa¹⁶ ontwikkelde Movisie deze definitie:

‘Seksueel grensoverschrijdend gedrag omvat elke vorm van seksueel gedrag of seksuele toenadering in verbale, non-verbale of fysieke zin, waarbij in seksueel contact aan één of meer van de volgende zes criteria wordt voldaan: 1) Wederzijdse toestemming 2) Vrijwilligheid 3) Gelijkwaardigheid 4) Leeftijds- of ontwikkelingsadequaat 5) Contextadequaat 6) Zelfrespect.

Niet elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag is ook seksueel misbruik. Over seksueel misbruik spreken we bij elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, waar geen wederzijdse toestemming voor bestaat en/of die op een of andere manier is afgedwongen, en/of waarbij het slachtoffer veel jonger is of in een afhankelijke relatiestaat.

De termen en definities zijn genderneutraal. Er wordt dus geen onderscheid gemaakt tussen mannelijke en vrouwelijke daders of mannelijke en vrouwelijke slachtoffers. In deze scriptie wordt de term “seksueel misbruik” gehanteerd.

Seksueel misbruik is een misdrijf en dus strafbaar. Wettelijk gezien is iemand ‘dader’ als het seksueel misbruik juridisch aangetoond is, in andere gevallen wordt de term ‘pleger’ gebruikt.

Omdat niet in alle gevallen is duidelijk of iemand een dader of een pleger genoemd zou moeten worden en in de gewone spreektaal het woord “dader” het meest gangbaar is, wordt deze term ook in deze scriptie gevoerd, afwisselend met het woord pleger, wanneer dit in artikelen zo wordt genoemd.

Vaak komen daders zelf uit gezinnen, waar weinig respect was voor grenzen en waar men zich mogelijk niet op een veilige manier heeft kunnen ontwikkelen. Regelmatig komt het voor dat een dader vroeger in de positie van een slachtoffer verkeerde. Dit is natuurlijk nooit een excuus voor de daden die de dader heeft begaan, maar toch is het interessant om rekening te houden met de mogelijkheid dat degene die in deze scriptie als dader wordt beschreven in de jeugd zelf seksueel misbruikt werd. Of andersom: dat het slachtoffer mogelijk ook als dader actief is.

¹⁴ TransAct was van 1995-2007 het Landelijk expertisecentrum voor aanpak huiselijk geweld, aanpak seksueel geweld, vraagstukken rond sekse en etniciteit. TransAct is na 2007 opgegaan in Movisie.

¹⁵ Movisie is het landelijke kennisinstituut en adviesbureau voor toepasbare kennis, adviezen en oplossingen bij de aanpak van sociale vraagstukken op het terrein van welzijn, participatie, sociale zorg en sociale veiligheid.

¹⁶ Sensoa = Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid.

Bijlage 2. Mail aan mogelijke respondenten.

Beste collega, aangesloten bij de NAP,

In het kader van mijn afstudeerscriptie MWD (maatschappelijk werk en dienstverlening) doe ik onderzoek naar bepaalde aspecten rond het thema “Seksueel Misbruik”.

Het onderzoek behelst zowel een z.g. veldonderzoek als een literatuuronderzoek.

In het kader van het veldonderzoek doe ik op jou als mede geregistreerde bij de NAP een beroep om mijn onderzoek te ondersteunen. Het is voor mij natuurlijk een welkom stukje hulp in het verzamelen van gegevens als je even tijd maakt om de online enquête in te vullen.

Inhoudelijk is het wellicht ook voor jou als geënquêteerde interessant om de vragen te beantwoorden en later kennis te nemen van de verkregen resultaten.

Als je via de onderstaande link deze enquête aanklikt, dan kost het je ongeveer 15 minuten.

Omdat het een gratis programma is, krijg je na het invullen een of andere reclameboodschap (sorry) die je kunt negeren. Dit heeft geen enkele invloed op de gegevens.

Als je je naam en mailadres aan het einde van de enquête niet invult is jouw anonimiteit volledig gewaarborgd.

Echter, je kunt op het eind van de enquête invullen of je de resultaten van het onderzoek wilt ontvangen op je mailadres. Als je dat invult heb ik wel een aanwijzing naar je identiteit.

Als je dat vervelend vindt en toch de onderzoeksresultaten en scriptie graag ontvangt, kun je mij desgewenst via dit mailadres laten weten dat je de eindversie van mijn scriptie wilt ontvangen.

Dat zal waarschijnlijk januari 2015 worden.

Het thema van de enquête is gevoelig voor sociaal wenselijk antwoorden, zoals dit vaak het geval is bij thema's rond seksualiteit en seksueel misbruik. Deze enquête is alleen waardevol in het verzamelen van gegevens als de antwoorden niet sociaal wenselijk beïnvloed zijn.

Het is ook geen test hoe ‘onze beroepsgroep’ of jijzelf presteert.

*De link naar de vragenlijst is **<http://www.thesistools.com/web/?id=432270>***

Zoals gezegd, het duurt een kwartiertje om 28 vragen te beantwoorden. Ik hoop echt dat je het wilt invullen.

Alvast hartelijke collegiale dank voor je deelname!

Vriendelijke groet,

Lucia Rademaker

p.s.: volgende week zal ik een herinneringsmail versturen aan iedereen.

Omdat ik niet kan weten wie wel of niet heeft ingevuld, kan het zijn dat de herinnering overbodig is.

Mijn excuses dan alvast voor het ongemak.

enquete

Fijn dat u de vragenlijst wilt invullen ten behoeve van het onderzoek!

Start

Pagina: 2

enquete

1. 1. Bent u een mannelijke of een vrouwelijke collega? *

- ☐ Man
☐ Vrouw

2. 2. In welke provincie bevindt zich uw praktijk? *

- ☐ Friesland
☐ Groningen
☐ Drenthe
☐ Overijssel
☐ Flevoland
☐ Gelderland
☐ Utrecht
☐ Noord-Holland
☐ Zuid-Holland
☐ Zeeland
☐ Noord-Brabant
☐ Limburg
☐ praktijk in meerdere provincies, nl

3. 3. Wat is uw leeftijd? *

- ☐ <35 jaar
☐ 36-45 jaar
☐ 46-55 jaar
☐ >55 jaar

4. 4. Met welke leeftijdscategorieën werkt u? *

- ☐ kinderen
☐ jongeren
☐ volwassenen
☐ senioren
☐ meerdere, nl

5. Hoeveel jaar ervaring heeft u in de hulpverlening? *

- ☐ < 5 jaar
- ☐ 6-10 jaar
- ☐ 11-25 jaar
- ☐ > 26 jaar

6. Hoe vaak is het onderwerp "seksueel misbruik" onderdeel van een behandeling? *

- ☐ Nooit
- ☐ 1-2 cliënten per jaar
- ☐ 3-5 cliënten per jaar
- ☐ 5-10 cliënten per jaar
- ☐ > 10 cliënten per jaar

7. Hebt u bijscholing gevolgd op het gebied van (specifiek) seksueel misbruik? *

- ☐ Ja, meer dan één.
- ☐ Ja, een keer.
- ☐ Ik vind via zelfstudie en intervisie genoeg informatie.
- ☐ Nee, nooit, maar ik neem het me wel voor.
- ☐ Nee, nooit, en dat zit ook niet in mijn planning.

Voor u de verdere vragen bekijkt: Sta even stil bij het beeld wat in u opkomt wanneer u nadenkt over de personen en de interactie die bij seksueel misbruik plaatsvindt?

pas wanneer u het beeld EXPLICIET voor ogen heeft, klik dan hier naar de volgende pagina

8.

8A. U hebt zojuist nagedacht en zich een beeld gevormd van de personen die bij de interactie tijdens het seksueel misbruik betrokken waren. Welk beeld viel u als eerste in? *

- ☐ Een priester met een jongetje als slachtoffer
- ☐ Een priester met een meisje als slachtoffer
- ☐ Een man met een baby als slachtoffer
- ☐ Een man met een meisje (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een man met een jongen (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een man met een pubermeisje als slachtoffer
- ☐ Een man met een puberjongen als slachtoffer
- ☐ Een man met een vrouw als slachtoffer
- ☐ Een man met een man als slachtoffer
- ☐ Een adolescent (m/v) met een baby of (klein) kind als slachtoffer
- ☐ Een non met een meisje als slachtoffer
- ☐ Een non met een jongen als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een baby als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een meisje (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een jongen (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een pubermeisje als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een puberjongen als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een vrouw als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een man als slachtoffer
- ☐ Meerdere mensen tegelijk, bijvoorbeeld een groepsverkrachting
- ☐ Iets anders, namelijk ...

9.

8B. Welk beeld kwam er in tweede instantie in u op? *

- ☐ Een priester met een jongetje als slachtoffer
- ☐ Een priester met een meisje als slachtoffer
- ☐ Een man met een baby als slachtoffer
- ☐ Een man met een meisje (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een man met een jongen (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een man met een pubermeisje als slachtoffer
- ☐ Een man met een puberjongen als slachtoffer
- ☐ Een man met een vrouw als slachtoffer
- ☐ Een man met een man als slachtoffer
- ☐ Een adolescent (m/v) met een baby of (klein) kind als slachtoffer
- ☐ Een non met een meisje als slachtoffer
- ☐ Een non met een jongen als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een baby als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een meisje (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een jongen (jonger dan 12) als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een pubermeisje als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een puberjongen als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een vrouw als slachtoffer
- ☐ Een vrouw met een man als slachtoffer
- ☐ Meerdere mensen tegelijk, bijvoorbeeld een groepsverkrachting
- ☐ Iets anders, namelijk ...

10.

9. Wie zou volgens u het meest waarschijnlijke slachtoffer van een MANNELIJKE DADER van seksueel misbruik kunnen zijn? *

- ☐ Een man
- ☐ Een vrouw
- ☐ Een jongen
- ☐ Een meisje
- ☐ Een baby
- ☐ Ik weet het niet

11.

10. Wie zou volgens u het meest waarschijnlijke slachtoffer van een VROUWELIJKE DADER van seksueel misbruik kunnen zijn? *

- ☐ Een man
- ☐ Een vrouw
- ☐ Een jongen
- ☐ Een meisje
- ☐ Een baby
- ☐ Ik weet het niet

12.

11. Wanneer het slachtoffer een MEISJE (van 0 tot 16 jaar) is....in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

geef in elk veld het percentage weer, bijvoorbeeld
85%-15% of 30-70% of 1%-99%, zodat u in totaal op
100% uitkomt

een mannelijke dader	
een vrouwelijke dader	

13.

12. Wanneer het slachtoffer een VROUW (vanaf 16 jaar) is....in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

geef in elk veld het percentage weer, bijvoorbeeld
85%-15% of 30-70% of 1%-99%, zodat u in totaal op
100% uitkomt

een mannelijke dader	
een vrouwelijke dader	

14.

13. Wanneer het slachtoffer een JONGEN (van 0 tot 16 jaar) is....in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

geef in elk veld het percentage weer, bijvoorbeeld
85%-15% of 30-70% of 1%-99%, zodat u in totaal op
100% uitkomt

een mannelijke dader	
een vrouwelijke dader	

15.

14. Wanneer het slachtoffer een MAN (vanaf 16 jaar) is....in hoeverre denkt u dat er sprake zou zijn van

geef in elk veld het percentage weer, bijvoorbeeld
85%-15% of 30-70% of 1%-99%, zodat u in totaal op
100% uitkomt

een mannelijke dader	
een vrouwelijke dader	

16.

15. Hoe vaak in totaal schat u in dat u tijdens uw hulpverlenersloopbaan met een cliënt sprak, die (ooit) tegen zijn/haar wil seksueel contact heeft gehad met een vrouw? *

- ☐ geen
☐ 1-2
☐ 3-4
☐ 5-10
☐ 11 of meer

Nu volgen 8 vragen over uw praktijkervaring met VROUWELIJKE DADERS van seksueel misbruik, [KLIK HIER](#)

Pagina: 4

17.

16. Aansluitend op het voorgaande, werd het seksueel misbruik gepleegd door:

	vul in het veld het aantal in
Een vrouw alleen	
Een vrouw in combinatie met mannelijke dader	
Meerdere vrouwen	
Groepsmisbruik, een combi van meerdere mannen en vrouwen	

18.

17. Hebt u ooit een vrouw in behandeling gehad die haar gedachten, verlangens of haar daden onthulde met betrekking tot het afdwingen van seksueel contact met een man, vrouw of kind? *

- ☐ Ja, in totaal ongeveer (vul in het veld het geschatte aantal)
☐ Nee

19.

18. Hebt u ooit EEN KIND in behandeling gehad die (nu of in het verleden) seksueel misbruikt werd door een vrouw? *

- ☐ Ja, in totaal ongeveer (vul in het veld het geschatte aantal)
☐ Nee

20.

19. Hebt u ooit EEN VROUW in behandeling gehad die (nu of in het verleden) seksueel misbruikt werd door een vrouw? *

- ☐ Ja, in totaal ongeveer (vul in het veld het geschatte aantal)
☐ Nee

21.

20. Hebt u ooit EEN MAN in behandeling gehad die (nu of in het verleden) seksueel misbruikt werd door een vrouw? *

- ☐ Ja, in totaal ongeveer (vul in het veld het geschatte aantal)
☐ Nee

22.

21. Hoe schat u de ernst van schadelijke gevolgen van seksueel misbruik voor het slachtoffer in?
Het meest schadelijk acht ik seksueel misbruik door: *

- ☐ een mannelijke dader
- ☐ een vrouwelijke dader
- ☐ geen verschil in schadelijk effect

23.

22. Kunt u kort aangeven hoe u tot deze keuze kwam? *

KLIK voor de volgende vragen over behandel- en verwijsmogelijkheden, u bent er bijna

Pagina: 5

24.

23. Beschikt u over voldoende mogelijkheden om zelf hulp te bieden aan een vrouwelijke dader van seksueel misbruik? *

- ☐ ja, aangezien
- ☐ nee, omdat

25.

24. Indien uw antwoord "nee" luidde, beschikt u dan over voldoende doorverwijsmogelijkheden?

- ☐ ja, ik verwijs dan naar:
- ☐ nee, ik heb onvoldoende doorverwijsmogelijkheden

26.

25. Beschikt u over voldoende mogelijkheden om zelf hulp te bieden aan slachtoffers m/v van een vrouwelijke dader van seksueel misbruik? *

- ☐ ja, aangezien
- ☐ nee, omdat

27.

26. Indien uw antwoord "nee" luidde, beschikt u dan over voldoende doorverwijsmogelijkheden?

- ☐ ja, ik verwijs dan naar:
- ☐ nee, ik heb onvoldoende doorverwijsmogelijkheden

KLIK voor de 2 afsluitende vragen

Pagina: 6

28.

27. Hebt u aanvullende vragen, opmerkingen of bespiegelingen naar aanleiding van deze enquête?

29.

28. Vindt u het interessant de resultaten van dit onderzoek naar vrouwelijke daders en hun slachtoffers van mij te ontvangen? Zo ja, vul hieronder uw mailadres in, dan krijgt u mijn eindscriptie t.z.t. per mail toegestuurd.

nog even klikken om af te ronden ! KLIK

Pagina: 7

Heel hartelijk bedankt voor het invullen. Als u naar aanleiding hiervan contact wilt opnemen, dan kan dat via info@waterlandpraktijk.nl of 06-38426375

De wervende teksten hierboven kunt u negeren!

Vriendelijke groet, Lucia Rademaker

Bijlage 4. Toelichting op de volgorde en structuur vragenlijst.

In het eerste deel van de enquête zijn vragen naar geslacht, leeftijd en jaren werkervaring van de respondent opgenomen. Er is gevraagd naar de leeftijdscategorie(ën) van de cliëntenpopulatie waarmee de respondent werkt en de locatie van de praktijk waar zij werkzaam zijn. Hierdoor werd het profiel van de ondervraagden duidelijk. Het kan van belang zijn om de gegevens bijvoorbeeld te kunnen vergelijken wanneer dit onderzoek herhaald zou worden.

Ook is nagegaan of (en zo ja hoe vaak) het onderwerp “seksueel misbruik” onderdeel is van een behandeling en of de therapeut hierover heeft bijgeschoold. De uitkomst van het eerste gedeelte biedt de mogelijkheid om bijvoorbeeld de jaren praktijkervaring te vergelijken met (bij-)scholing op het gebied van seksueel misbruik, of er per provincie verschillen op te merken zijn in bijscholing, kennis, ervaring of beeldvorming, en of er significante verschillen zijn op te merken tussen mannelijke en vrouwelijke therapeuten.

Op dit punt aangekomen weet een respondent weliswaar dat het onderzoek over het onderwerp seksueel misbruik gaat, maar nog niet dat het seksueel misbruik door vrouwelijke daders betreft. Bij de volgende vragen over beeldvorming is daarmee uitgesloten dat de antwoorden door voorkennis over het werkelijke doel van het onderzoek werden vervuild.

Ook de mogelijkheid om alvast vóóruit in de vragenlijst te kunnen kijken werd om die reden voorkomen, door de mogelijkheid van de programmatuur te benutten een nieuwe pagina in te stellen voor een volgend onderdeel van de vragenlijst. De respondent moest een balk aanklikken om aan te geven dát hij of zij het beeld en de interactie bij seksueel misbruik inderdaad voor ogen had, eer de respondent verder kon gaan naar de volgende pagina, waarop de beeldvorming bevestigd werd. Ook de boodschap dat de respondent eerst even dat beeld in gedachten moest nemen (visueel versterkt door het invoegen van een afbeelding van een nadenkend poppetje) kan de betrouwbaarheid vergroten van het antwoord op de twee vragen over beeldvorming die daarop volgden.

pas wanneer u het beeld EXPLICIET voor ogen heeft, klik dan hier naar de volgende pagina

Het tweede deel van de vragenlijst betrof dus de beeldvorming over daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers. Het verzoek aan de respondent om na te gaan welk beeld er in de respondent opkwam als hij/zij nadacht over de personen en de interactie die bij seksueel misbruik plaatsvindt, werd gedaan nog vóór de ‘multiple choice lijst’ ingezien kon worden.

Dit moest voorkomen dat de grote verscheidenheid aan mogelijkheden van de ‘multiple choice lijst’ te beeldbepalend zou zijn en de keuze zou beïnvloeden.

Het nadenkmoment voorafgaand aan dit tweede deel had tevens tot doel het eerste beeld wat in respondent opkwam te inventariseren. Om de meting betrouwbaarder te maken werd ook het beeld wat in tweede instantie opkwam bevestigd. Dit om te inventariseren of er wellicht in tweede instantie beelden over vrouwelijke daders naar boven zouden komen.

Verder werden in dit gedeelte naar de beeldvorming over daders en slachtoffers verschillende vragen gesteld wie volgens de respondent de meest waarschijnlijke dader (m/v) zou zijn en wie het meest waarschijnlijke slachtoffer (m/v) zou zijn. Het doel hierbij was na te gaan of het beeld wat de respondenten hebben overeenkomt met de laatste onderzoeksresultaten van De Haas.

Hier aangekomen werd de respondent ingelicht over de daaropvolgende vragen, en door het verzoek op de balk te klikken akkoord te gaan met de uitnodiging door te gaan met het beantwoorden ervan op een volgende pagina. Hiermee werd tevens het onderwerp herkenbaar afgebakend, en de respondent gericht werd op het onderwerp van praktijkervaring met vrouwelijke daders.

Nu volgen 6 vragen over uw praktijkervaring met VROUWELIJKE DADERS van seksueel misbruik, [KLIK HIER](#)

Het derde deel van de vragenlijst betrof de praktijkervaringen met vrouwelijke daders van seksueel misbruik en hun slachtoffers. Door te vragen naar de aard en aantal behandelcontacten krijgt men een indruk van hoe vaak het in de dagelijkse therapiepraktijk van de ECP-therapeut die aangesloten is bij de NAP vóórkomt.

Ook is aan de respondenten gevraagd de ernst van de schadelijke gevolgen van seksueel misbruik voor het slachtoffer in te schatten in vergelijking met mannelijke daders.

Om vervolgens enerzijds de respondent te informeren over aard van de volgende groep vragen op de volgende pagina, alsmede de respondent te stimuleren de enquête helemaal te voltooien werd verzocht door te klikken naar de volgende pagina door middel van deze knop:

[KLIK voor de volgende vragen over behandel- en verwijsmogelijkheden, u bent er bijna](#)

Het laatste deel van de vragenlijst betroffen de behandel- en verwijsmogelijkheden van de respondent. Wanneer een respondent niet zelf kan of wil behandelen zou hij de cliënt moeten doorverwijzen naar een instantie of een collega die dat wel kan. Hiervoor is kennis van de sociale kaart in de regio nodig. Door de mogelijkheid in te kunnen vullen naar wie men verwijst wordt deze kennis betrouwbaar in beeld gebracht.

[KLIK voor de 2 afsluitende vragen](#)

Tot slot was er de mogelijkheid om vragen, opmerkingen of bespiegelingen naar aanleiding van de enquête weer te geven in een open tekstvak, om aan te geven wanneer men geïnteresseerd zou zijn in de resultaten van dit onderzoek men een mailadres kon invullen¹⁷.

¹⁷ soms heeft men daar weliswaar 'ja' ingevuld, maar niet het mailadres ingevuld. In een later stadium zal ik daarom nog een mail versturen waarin ik aan alle leden van de NAP laat weten hoe ze de scriptie kunnen downloaden (dropbox).